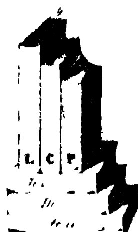
PSYCHOLOGY

HLAWHTLINNA THURUK

V.L ZAIKIMA

Ka hlawhtlinna thuruk vawngtu,
ka·nu leh ka pate nghilh loh nan.

Psychology

HLAWHTLINNA THURUK

V.L. Zaikima

Published by Lengchhawn Press, Khatla, Aizawl, Mizoram.

PUBLISHED
BY
LENGCHHAWN PRESS

FIRST EDITION — 1985
SECOND EDITION — 1991
COPIES — 2,000

MANUFACTURED IN INDIA

PRINTED AT
THE LENGCHHAWN PRESS
BETHEL HOUSE, KHATLA
AIZAWL — 796001, MIZORAM.

THUHMAHRUAI

Lehkhabute hi chi thum chi li laia ṭhen theih niin a lang a. A ṭhen chu ngaihnawm tak, chhiar atan ṭha lem lo, a ṭhen chu ngaihnawm leh chhiar muan tak, chawp leh chilha chhawr maina awm lem lo; ṭhenkhat leh chu ṭha tak si, chhiar nuam lo leh ngaihnawm vak lote a ni. Ṭhenkhat dang erawh chu ngaihnawm si, chhiar nuam bawk si, chawp leh chilha chhawr nghal mai theih chi a ni thung.

Kan ramah hian hman chawp nghal theih lehkhabu, chhiar nuam si, ngaihnawm bawk si hi kan la tlachham hle mai a. He 'Hlawhtlinna Thuruk' bu V.L. Zaikima M A. (Social Work) ziak hi ṭum hnih ka chhiar chhuak a. Hman chawp theih bu, chhiar nuam si, ngaihnawm bawk si pawl zinga mi niin ka hria a. A ziaktu hi Social Life lama mi tui mi leh chutiang lam zir mi a ni bawk a, a lehkhabu siam hi ṭha ka tiin ka fak ngawt mai. Mi tinina chhiar atan ka ît tak meuh va. Phek 66-naa tihlan '...tumah mahni thua sual an awm lo...' a tih ang hian, mi tam zawk hi chuan hlawhtlin kan duhin mi puitling leh zahawm nihte duh ve mah ila, a kawng kan hre lo va, duh loh tawp dinhmunah kan din phah a ni.

He lehkhabu tê tak tê hi chutiang lama kan harsatna su kiang (solve) thei a ni tih, a chhiartu apiangin an phat ka ring lo.

K. Saibela.

ZIAKTU THUHMA

Khawvel mi zawng zawng hian buaipui kan nei a, kan dam chhung hun tawi tê hi buai reng rengin kan hmang ral ṭhin. Mi ṭhenkhat chuan hmingthanna an buaipui a, thil ropui tak an ti a. Ṭhenkhat chuan sum leh pai an buaipui a, sum tam tak an nei a. Ṭhenkhat chuan thiamna an buaipui a, degree ṭha tak mai an nei a......Mahse, khawiah nge hlawhtlinna thurûk a awm a, engtin nge kan man ang?

He lehkhabu tê reuh tê hi HLAWHTLINNA THURUK tiin a hming ka phuah a, hlawhtlinna awmzia leh hlawhtlinna thurûk man dan min kawhhmuh tura buatsaih a ni a; duhthusam tling pha lo pawh ni se duhthu ka sâmna zawng a ni phawt mai. A bu chhuak hmasa aiin milem ṭha zawk leh a kâwm mawi zawk hman a ni a, thu ṭhenkhat belh a nih bakah a ṭawngkam pawh siamrem a ni bawk.

A bu hmasa chhiartute zinga mi tam takin ṭha an tih thu min hrilh a, an chungah ka lawm tak zet a ni. Hlawhtlinna thurûk man duha min dawrtute tun hnai thlenga an la awm avangin lawmawm ka ti a. Chhut hnihna tih chhuah a ni hi ka tan chuan hlawhtlinna a tling tak meuh mai. Chhiartu zawng zawngin hlawhtlinna thurûk an man theih nan ka duhsakna sang ber ka hlan nawn leh e.

Dated Aizawl
1st August, 1991

V.L. Zaikima
'Bethel House'
Khatla, Aizawl, Mizoram

A CHHUNGA THU AWM

1

NGAIHDAN

Ngaihdan hian kan nun leh kan thiltih a thunun nasa em em a. Kan inngaihdan te, khawvel kan ngaihdan leh kan bul vela thil kan ngaihdante hi a pawimawh zualte chu a ni a. Kan nute chu ṭha tak leh ngilnei tak niin kan ngai ber a, kan pate chu khirh tak leh dik tak niin kan ngai ṭhin Kan nute chu derthawngin hmel chhe tak ni mah se mumang lamah chuan chak tak leh hmel ṭha tak angin kan hmu ṭhin. Kan pate chu sual tak pawh ni se kan mumang lamah ṭha tak maiin kan hmu ṭhin a, hei hian kan nu leh pate chunga kan ngaihdan put hmang a tichiang em em a ni

Mahni insitna hian min phurarbet nasa thei em em a. Chuvangin mi tam tak chuan miten ṭha an tih thu an hriatin pawm harsa an ti a, an rilru tak tak ni theiin an ring lo Mahse ṭha lova an ngaih thu hriat erawh chu hrehawm an ti em em ṭhin. A chhe zawng leh a ṭha zawngin mahni chungchangah ngaihdan kan nei vek a, kan ngaihdan chu min kaihruaitu a ni ṭhin. Ngaihdan thlak danglam hi harsa kan ti

em em ṭhin Kan inhnial changte pawhin kan sa phat a, kan thin a rim ſo. Hei hi kan ngaihdan sawh-sawn kan hreh vang leh kan ngaihdan anga din kan tum ruh em vang a ni.

Horace Volk chu naupang a ni a, a pa a hlau em em mai a. A pa kiangah chuan a ngaihdan pawh a sawi ṭha ngam lo va, a rilru lama buaina dang a neih bawk avangin ṭawng hlei thei lovin a phun sep sep thei chauh ta mai a. Rilru lama mi thiam tak pakhat chuan a tiṭap ta a. a ṭawng theih phah ta a. A enkawl zui ta zel a, mi pangngai angin a awm leh thei ta a ni. A rilru leh a ngaihdan chep tak mai chuan a phuarbet a, ṭawng hlei thei lovin a awm ta der mai a ni. Ngaihdan ṭha lo leh rilru zalen lovin min thunun a, min tihchhiat dan hi sawi mai aiin a rapthlak zawk a ni.

Helen Keller-i chu ṭawngtheilo, bengngawng, mitdel bawk a ni a. "Ka ṭawng thei tur a ni .." a ti ve tlat mai a, theihtawp chhuahin ṭan a la sauh sauh va, a ṭawng thei ta a. Lehkha a zir a, ṭha takin B A. (Hons) a passed a, lehkhabu ṭha tak tak a ziak a ni. British Prime Minister, Disraeli pawh nêp taka awm tur niin a inngai lo va, a tum ang ngeiin khaw-vel pum puia mi ropui tak a ni ta hial a. Kan ngaihdan hian a chhe lam leh a ṭha lamah namen lovin awmzia a nei a, kan ngaihdan hian min thunun tlat a ni.

2

MUMANG

Mumang hi mang neitu nen inzawmna awmin an chhui. Mi nung kan nih rawn tichiangtu a ni. Mumanga kan hmuhte hi keimahni zia te, kan dinhmun te, kan awmdan te, kan nihphungte leh kan suangtuahnate a ni a. Mumang awmzia hre tur chuan mumanga kan thil hmuh kha mahni anga chanin kan nunah eng thu nge a sawi ngaihtuah a ngai a.

Pa pakhat hian a mumangah dawhkan lian pui a hmu fo mai a. Psychiatrist pakhat chuan a mumanga a dawhkan hmuh anga inchan turin a ngen a.. "A âtthlâk lutuk ! Dawhkan awzâwng ka ni lo..." tiin ṭan a khawh nasa ta mai a. Mahse, dawhkan anga inchan tur chuan a thlem thlu thei ta a, ama chanchin a sawitir ta a. "Dawhkan lian pui ka ni a. Miin an bungraw dah nan min hmang ṭhin a. Ka chungah thil tam tak an dah a, an tiang êr ûr mai a. Lehkha ziak nânte min hmang a, an pente chuan min khâwng ṭhin a. Min hmang

nasa em em mai a, engmah ti thei lovin ka awm phah a, kal pawh ka kal sawn hlei thei lo ..." tiin a sawi ta ţeuh mai a. Eng emaw hnu chuan, "E khai chu chu keimah ngei hı ka lo ni reng mai a ! Dawhkan ang maia mi hmanruaa ţangin ka khawsa a. Keima thua engmah tithei lovin mi dang zai ngai reng rengin ka awm ţhin a lo ni..." tiin a inhmu chhuak ta der mai a.

Ni khat chu pangang ka hmu a. Ni danga hlau ngai lêm lo khan ka hlau tlat mai a. Ka hmuh phat chuan ka tirila manin ka ţim uai mai a. Mahse, ka tihlum a, ka kalsan leh ta a. Zanah chuan mumang ka nei a. Ka mumangah chuan thing zâr hnuaiah ka awm a. Ka chung lam ka en chuan a zârah te chuan pangangan lo tam mai a, min rawn far ang tih hlauvin ka ţim ta uai uai mai a. Ka ţhanharh chuan ka mumang awmzia ka chhui thuai a. A hma nia pangang ka hmuh ţuma ka ţim uai maı kha ka hre chhuak a. Pangang ka hmuha ka hlauhna kha ka mumangah a lo lang a ni tih ka hre chhuak ta a ni. Pangang ka hlauhna kha reh ta mai angin lang mah se, ka ıilru chhungah chuan a lo la ıeh lo a lo ni reng mai.

Mumangah kan hmuh tawh, ram nuam em em mai kan hmu niin kan hria a. Mahse, chutiang chu a tak tak chuan kan la hmu si lo va. Kan naupan laia kan suangtuahna khawvel kan fang nawn leh a ni thin. Naupan laiin mumangah kan thlawk duai duai thin a. Hei pawh hi duhthusam kan mangphan

mai a lo ni. I mumanga hmun fianrial i hmuh fo chuan i nun khawhar lai kha hmuh chhuah tum ang che. I mumanga mi luhlul tak mai i hmuh fo chuan i luhlulzia kha hmuh chhuah tum ang che.

Mumang tamna apiangah buaina a tam. Kan mumang a buai dan ang bawkin kan rilru a buai a. Kan mumanga hlauhlawp leh thlabara kan khawsak ṭhin lai hi chuan rilru lamah buaina lian tak kan nei a ni ṭhin. Harh fima kan tih ngam loh thil tam tak chu mumang lamah kan ti ngam ṭhin. Mumang hi hlimthla, a der, inbumna leh a lem a tih theih bawk.

Kan muthilh hian kan chhia leh ṭha hriatna leh dik leh ṭha ngaih pawimawhnate hi an muhil ve ṭhin a. Mahse, tisa châkna leh duhthusam anga khawsak duhna zia erawh chu a harh kar mai a, zalen tak maiin a duh dan angin a khawsa ta thin a ni. Mumang hi chu a tak tak ni lovin a lem a ni a. A chhan chu a tak tak anga mumang kan neih chuan kan chhia leh ṭha hriatna leh ṭha leh dik ngaih pawimawhna ziate kha an ṭhang harh mai dawn a. Chuvang chuan kan ṭhan harh mai loh nan keimahnia ze pakhat, tisa châkna leh duh ang anga khawsak duhna chuan a lem anga chantirin kan ze dangte chu a bum ta ṭhin a ni.

Pa pakhat chuan zing dar ngaa tih tur pawimawh tak mai a neih avangin a sana chu zing dar ngaa chiri turin a herh a, a lu bul maiah a hûng ta a. Zing dar ngaah chuan a chiri hlak hlak ta mai a.

Mahse, khua a vawt em em mai a, mut a la nuam hle a ni. Tui tak maia la mut veng veng chu a khamawm loh hle a. Chuvang chuan a chhia leh tha hriatna leh dik leh tha ngaih pawimawhna ziate chu a duh dana a khawsak theih nan bum a tul a. Sana chiri chu biak in dar ri vul vul angin a ngai a, a naupan laia a nu nena biak ina an inkhawm laite chu a mumang lamah chuan a hmu a. Hlim tak maiin biak in panin a nu bâna vuanin a kal a. Tichuan, sana chiri chuan a tiharh ta lo a ni. Sana chiri kha a tak taka hriat a nih chuan a chhia leh tha hriatna khan than harh a duh miau mai a, a mut tui lai kha a thang harh mai dawn a. Chuvang chuan a chhia leh tha hriatna bum nan mumang a nei ta a ni.

Engpawhnise, mumang hian awmzia a nei ngei a ni tih chu kan hre ta a. Mi dang mumang awmzia hriata hrilh chu a tangkai lutuk lo. Kan mumang chhuia keimahnia awmzia a neih dan kan hriatchhuah hi thil pawimawh tak leh tangkai tak chu a ni. I mumanga i thil hmuh reng reng kha awmze nei vek an ni a. A mal malin nangmah anga inchanin i nuna an thusawi duh hriat tum thin la, a awmzia i hriat theih chuan kawng tam takin i mumang chu i chhawr tangkai thei dawn a ni. Nangma ze ril, nangma nihna dik takte chhuichhuah nan i mumang chu malsawmnaa chantir theih a ni.

3

KAN DINHMUN

Kan thluak hian hna pawimawh tak tak pathum a thawk a—

A chhinchhiah a,
A hre chhuak leh a;
A ṭinung thar leh thin.

Mahse, kan thil hriat leh chhinchhiah zawng zawngte chu kan hre chhuak leh vek thei lo va, kan tinung thar leh vek hlei thei lo. Kan thluak chuan hre chhuakin tinung thar leh vek thei lo mah se, kan thil hriat leh kan thil tawnte chuan kan nunah awmzia an nei thûk em em a ni.

Kum hnih emaw, kum thum emaw a nihin nausen chuan ngaihdan a siam a, a sawhnghet thuai ṭhin. Nausen ngaihdan siam hmasak ber chu, "Ka ṭha lo va, i ṭha a ni," tih hi a ni. Kum sawm a tlin hmain a ngaihdan hi a sawhnghet emaw, a tidanglam emaw ṭhin. Kum thum emaw, kum ruk emaw a niha a ngaihdan siam chu a dam chhunga a dinhmun a ni

a, a pawimawh tak meuh a ni. Kubie-a chuan ngaihdan chu a siamtu chuan a tidanglam leh thei niin a sawi a, a dik reng a ni. Mahse, ngaihdan tihdanglam hi harsa tak a ni a, mi tlem tê chauhvin an naupan laia an ngaihdan siam hi an tidanglam ṭhin.

KA THA LO VA, I THA A NI

Nausen ngaihdan siam hmasak ber chu, "Ka ṭha lo va, i ṭha a ni," tih hi a ni. Nausen tan chuan amah enkawltute chu lian pui pui an ni a. Ani erawh chu tê takte a ni a, engmah a la tithei hek lo. Puitling enkawlna hnuaia a awm chu a insit em em mai a. "Ka ṭha lo a ni" tiin ama lamah ngaihdan a siam ta a. Amah enkawltute chu a nun innghahna ber an nih avangin a ngai ropui em em mai a, engkim tithei hiala ngaihna a nei a "In ṭha a ni" tiin mi dang chungah ngaihdan a siam ta a ni. Tichuan, nausen ngaihdan siam hmasak ber chu "Ka ṭha lo va, i ṭha a ni," tih hi a ni

Nausen chu namen lovin a insit a, amah enkawltute zinga a awm chângte chuan, an pawmpuina leh an remtihna ngawt buaipuiin an ṭhuhnuaiah a intulut ta a. Eric Berne-a chuan "Nû leh pate bawiah kan tâng hmasa ber..." tiin a sawi hial a ni Naupang ṭhenkhat chuan, "Naupang sual min ti a ni lo'm ni ? Ka sual reng alawm ." an ti a, an sual ta zel mai a. Tha lo leh dik lova inngaihna an neih len viau phei chuan an intihlum hial ṭhin.

Mi tam zawk chuan naupan laia an ngaih dan siam hi an tar thihpui ṭhak a. Chutiang mi chuan "Eng ang pawhin ṭhat tum ila ka ṭha thei chuang lo vang..." tiin ngaihdan beidawnthlak tak an nei ṭhin. Mahse, naupang ṭhenkhat chuan kaihruaitu ṭha an nei a, a ṭha zawnga hmasawnin mi hlawhtling an ni ta hial a. Khawvela mi hlawhtling chungchuangte pawh hi kaihruaitu ṭha nei mi an ni. Naupang enkawl dan dik hi hlawhtlinna ṭhuruk a ni.

KA ṬHA LO VA, I ṬHA LO BAWK

Thla sawm vel a nih aṭangin nausen chu a che sawn thei ta a. Amah a insaseng theih tâk hnu chuan a duhna lama kalin a duhzawng tih a chîng a. Pawi khawih a chîngin hauh leh kutthlâk hial a lo tuar ṭan a Mi dang ṭhaa a ngaihna kha a bo a, ṭha lo tak leh sual tak mai niin a ngai ta hial a. Mahse, ṭha lova inngaihna a la neih avangin "Ka ṭha lo va, i ṭha lo bawk" tiin ngaihdan a siam ta a. Hetianga ngaihdan a siam tak hnu hi chuan engmah tihei lova a awm lai kha a ngâi em em a, a mamawh apiang an tihsak a, duat taka an enkawl lai kha a ngai em em a ni.

Ṭha lova inngaia mi dang ṭha lova a ngaih avang hian a nun a chêp em em a, a hlim hlei thei lo. Hetiang mi hi chuan an puitlin hnuin mi dang duhsakna hnar an chîng a, mite hmangaihna pawh an hnâwl ṭhin. Enkawl an harsa a, an khirh êm ên. He dinhmun hi naupang duat hlawh lo leh enkawltu ṭha nei lote dinhmun a ni ber.

KA THA A, I THA LO A NI

Nausên chu dimdawi ngai tak, fimkhur taka enkawl ngai a ni a. Amah enkawltuin an tihnat chângte chuan hrehawm a ti em em a. Amah tinâtu chu namên lovin a haw ţhin. An tilui emaw an tipalh emaw a haw hluah hluah mai a, a run em em ţhin. A taksa nâ laite chu eng emaw ti tiin tihdam tumin a bei ve ţhin a, a intihdam ve deuh fo phei chuan a induh phah sawt mai a, "Ka ţha a, i ţha lo a ni" tiin ngaihdan a siam ta a ni.

A puitlin thlenga a ngaihdan a tihdanglam loh chuan mi dang dem leh mawhpuh a ching a. A rorum em em a, a tuarchhel hle ţhin. Mi dang zinga thuneitu leh hotu nih a tum a, a thuhnuaia a dah theih chauh loh chu a kilkawi thei lo. A thu leh hla dodaltute chu a ngaithei lo bawk.

KA THA A, I THA BAWK

Naupan laia ngaihdan chi hrang hrang pathumte chu puitlin hnuin tihdanglam leh theih a ni. "Ka ţha a, i ţha bawk" tih hi chu mi hlawhtlingte ngaihdan leh an dinhmun a ni. Inîtsîkna leh elrelna a tel lo va, insitna leh chapona a awm hek lo. Thinlung thianghlim tak neitute dinhmun a ni. Hetiang mi hi chuan remna siam an thlahlel a, mi zawng zawng angkhatin an en thei bawk.

Mahni dinhmun hriat a pawimawh hle. A chunga ngaihdan hrang hrang palite khi mi tinte din-

hmun a ni a, a insawn a insawn ngai lo. I awmna-ah chuan hun rei tak i awm a, i tihdanglam pawhin harsa ti takin i tidanglam thei chauh a ni. Chu-vangin i ngaihdan chu a enga pawh khi ni se "Ka ṭha a, i ṭha bawk" tithei ṭurin he lehkhabu hian a kaihruai dawn che a ni. I naupan laiin he dinhmun-ah hian ding lo mah la, tunah hian i duhthu ngeiin hlawhtlinna thurûk chu i chhar dawn a ni.

Zawhna tangkai : Ṛilru lama dinhmun hrang hrang pali zingah khian a eng ber khi nge i dinhmun ?

4

KAN MIZIA
(NAUPANG ZIA)

(Mahni inhriat leh inhmuhchhuahna hi hlawhtlinna thuruk a ni)

Eng mi nge maw ka nih le?
Zana nausen tap ngek ngek em ni?
Khaw eng nghakhlela nausen tap
A chhan sawi lova tap ta mai thin kha maw le

Alfred Tennyson

Naupan lai aṭangin hlawhtlinna thurûk man thei mah ila, mi tam zâwk chuan an naupan laiin hlawhtlinna thuruk an man lo va. Mahse, kawng zau tak hawn a ni a, kawng êng mawi leh nuam tak mai. Puitlin hnuin hlawhtlinna thuruk a man theih a, i man lek lek tawh a ni. I va han nihlawh tak êm !

Tunah hian phuarin i awm a, i theihna leh i chakna zozaite pawh hmang ṭha hlei thei lovin i khawsa a. Kan mizia chhuiin eng ang fakauva phuar hlâwm

nge i nih i inhre thei ang a, engmah ti hlei thei lova phuarbettu zawng zawng che pawh i phelh thei dawn a ni. Zälenna kawngkhâr bula dingin hlawhtlinna thuruk chu i man lek lek ta. Mahni inhriatna leh inhmuhchhuahna hi hlawhtlinna thuruk a ni.

Pathian pakhata mi nung pathum a awm ang bawkin mihring hian ze pathum kan nei a. Mihring chanchin chhuitu rêng rêng hian thil pawimawh tak tak pathum an chhui chhuak ziah ṭhin. Taksa, rilru leh thlarau kan nei a. Psychologist-te chuan Id, ego leh superego hi mihringte zia niin an sawi thung. Tisa châkna (id), chhia leh ṭha hriatna (ego) leh thil ṭha leh dik pawisakna (superego) hi mihring zinga ze pawimawh tak mai an ni a. Chhia leh ṭha hriatna (ego) hi pathuma ṭhen sawm a ni leh a, chungte chu 'Kan mizia' an ni a.

Kan mize pathumte chu—

Naupang zia (child ego)
Patling zia (parent ego)
Puitling zia (adult ego)

Heng ze pathumte hi mi tinin kan nei vek a, hlawhtlinna thuruk mantute chuan ze pathumte hi inrem takin an awmtir ṭhin. Mihring zinga buaina hi kan ze pathum inrem taka kan awmtir theih loh vang hi a ni a, hlawhtlinna thuruk nei tura zalenna huanga luh hi thil tih mâkmawh a ni.

Naupang zia chu rilru chhung lam sûkthlêk dan a ni a. Kan thil tawnin kan rilru a khawih dan te, kan thil tawn mila kan ze insiam thinte hi a ni a. Kan thil tawn a inang lo va, kan thil tawn a inan châng pawhin kan dawnsawn dan a dang nasa thei em em a ni. Hei vang hian unau piang hmun ngei pawh an inang lo thei em em a ni.

Nausen chu a tê em em a, engmah a la tithei lo va. Mi dang rinchhana nung a ni a. Engmah a la sawi thei lo va, a thil hriat leh a ngaihdan pawh a dawrâwm em em a, a la chiang tawk lo hle a ni. Thinrim hmel a hmuh chuan ama lama inburbunin a dik loh vang leh a that loh vang niin a ngai a, a rilru a nâin a insit em em thin. Chuvang chuan thinrim hmel a hmuhin hengte hi a rilruin a ngaihtuah thin :

Ka dik lo chhiava a ni,
Leh pek chuan le;
Teh fo thin chuan le,
Reng thin tak chuan le.

Nausen chu a awm hle hle emaw tih laiin a rilru a chiâhin a buai em em a. Duhzawng leh châkzawng a nei a. Mahse, a bula puitlingte remtihpuina leh pawmpuina buaipuiin a rilru khawvel a chêp em em thin. Puitling zinga a awm changte chuan tling lo leh nêp tak maia inngaiin a insit em em a. A

insitna rilru hi eng emaw hnuin bo angin lang mah se harsatna leh buaina a tawh chângin a nausen laia a insitna thinlung avang hian rilru lama tlakhniam rawihna a nei a, thlahthlama inngaihna leh ngaihthaha inngaihna rilru a neih phah ţhin a.

Nausen zinga insitna awm ţhin hi an pianpui zia a ni a. Nu leh pa, hmangaihtu leh duhsaktu ţha tak neite pawh an insit em em ţhin a. Nu leh pa ţha nei lote dinhmun râpthlâk dan tur chu namen lo tak a ni. Hlawhtling tura naupang buatsaih dan chu an insitna rilru lâk bo thuai hi a ni.

Nu leh pate khuahkhirhna rip tak hnuaia seilian chuan an puitlin hnuin zalenna an hmang thiam lo va Naupan laia duat lutukte pawhin an puitlin hnuin mahnia thiltih an harsat a. Naupan laia thlahthlam lutukte chuan an puitlin hnuin khuahkirhna an ngaithei lo va. Sikula an kal hmasak ber ţum chuan in lama an rilru leh ngaihtuahna siam sa kha naupangin an lan chhuahtîr a. An nu leh pate zilhna leh khaihhruaina pawh a takin an pho chhuak ţhin. Pawn lama kan lan dan hi inchhung khura kan awmdan a ni ber a, naupang zingah a ni lehzual.

A bul ţan ţhat hi a zahve zo tluk tih ang deuh bawkin nausenin a thil tawn hmasak ber chu a dam chhunga thil pawimawh tak leh awmze nei thûk tak a ni ţhin. A nu pum chhung aţanga a lo piang chhuak hi hrehawm a tawrh hmasak ber a ni a, a tan chuan tuarna rapthlak tak a ni Nausen chhar-

tuin a kuta a dawm hmasak ber te, puan nêmа an tuam hmasak ber te, a nu hnute a fawh hmasak ber te, mâihuna a inbual hmasak berte...... hi a dam chhunga thil pawimawh tak leh awmze nei thûk tak an ni. Naupang ze thenkhat chu :—

Ti kher kher tak.
Mahni hmasial ran.
Fiamthu ngaina tak.
Nuih tiza tak

Mi dangte hmanruaa hmang thin.
Mahni chak zawng buaipui thin.
Mi dangte ngainata awm tum
Ngenngbawl tak.

Ngaihsam tak.
Dangdai taka lan duh.
Thinchhe tak.
Nawmsipbawl ngaina tak.

Chik taka thil ngaihtuah.
Inzir thlahlel tak.
Thil hmingthang ngaina tak.
Khawih ngeia hriat tum.

NAUPANG ZE PIANPUI

Ngainatawm reuh tak a ni a,
Rilru ang anga khawsa thin a ni a.
Duhawm tak a ni a,
Thawveng halh mai a ni a,
Thil chik tak mai a ni a.

A nuin a pawm chial mai a, a bei hle hle a. A nu hlim hmêl a hmuhin hlimawm a ti a, a nui san san ṭhin. Nausen chu ngainatawm reuh tak a ni. A rilru ang angin a nung ber a, a ril a ṭam chuan a ṭap mai a. A tui a hâl chuan a ṭap a, lum lutuk a tih pawhin a ṭap chhuak hawm hawm ṭhin. Na a neih chang leh hrehawm a tih chang chuan a ṭap vak mai ṭhin a. Tuarna leh natna pumpelh dan a buaipui ngawr ngawr a. nawmsiphawlnaah a inhmang ral a ni ber mai. Chhuata bûr lum biang biang a tleipui a, puan fêm fawh te, a kutṭang fawhte pawh a tleipui bawk ṭhin. Zahna nei lovin a taksa pêng hrang hrangte chu chîk takin a khawihin a en a, hriat a tum ṭhin.

A bul vela thil ngaihvenin hriat a tum a, thâwm riva apiang a buaipui ṭhin A hmuh leh a hriatte chu a tlin tâwk tâwkin hriat a tum a, khawih ngeia hriat duhna a nei ṭhin. A thil tawn chi hrang hrangte chuan a suangtuahna khawvel an siamsak a, a suangtuahnate chu a puitlin thlenga a nun kaihruaitu an ni thin. A suangtuahnate chu a len hnuin a mumang lamah eng eng emaw angin a lang chhuak ṭhin a. A naupan laia thil hlauh em em nei chuan a puitlin thlengin hlauhna a ngah ṭhin. Chuvangin naupan laia kan hlauhna tihbo nghal hi thil ṭangkai tak a ni.

Nausenin ṭawng a thiam hnuin a suangtuahna khawvel chu a zau sawt a, a changkang ta hrat bawk a. A suangtuahna chu a tha zawng leh a chhe zawnga hman theih a ni a, awmze nei thûk tak a ni. Patling pui

pawhin Ice Cream an fâwp duk duk thin a, an phur chhang chuan nuatling meuh pawh tuallaiah mal bengin an zuang tawk tawk thin. Tar pawh hlim em emin an nui bâwk bâwk thin. Heng zawng zawng hi naupang zia a ni a, puitlin thlenga naupang ze duhawm tak leh hlimawm tak chhawm thin mi chu mi awhawm an ni. Mahse, naupang zia chu a tha vek lem lo —

Hlauhna ngah tak a ni a,
Mahni chauh inngaihtuah ching tak a ni a.
Mahni inhnamhnawih thin mi a ni a,
A nuar kawi ngat i gat thin a,
Paurau tak mai a ni.

Nausen chu enkawlin ngaihsak ni lo se a dam khawchhuak kher lo vang. A dinhmun a derthawn em avangin ensan leh thlauhthlak a hlau va, thlaphang leh hlauthawng reng rengin a khawsa thin a ni. Thlamuantu a ngai ngawih ngawih a. Amah ngawt a inbuaipui avangin mi dang ngaihdanin a rilru a tibuai sam em em thin. Mahni hma a sial ran a, mi dang nena thiltihho a duh meuh lo. Mi dang a kian ngai lo va, a ngaihsak lo. Rannung a man a, a ke pawtdarhin hlim takin a nghaisa thin. Suaksual tak mai a ni a; kutthlâk mai pawh a awlsam em em a ni. A thiante lua khawn tawlh a ching hle. Ama duh dana engkim tih a tum a, a inngai pawimawh ber a, a indah hmasa ber thin a ni. Chuvang chuan engkimah a inhnamhnawih ta zel thin a ni.

A rilrui'a chî-ai châng chuan'a nuar kawl ngât ngât a, a bula bûr a la â; a vawm bur thin. Eng emaw chang phei chuan chaw ei duh lohvah a tlâk bawk. "Ni lo, ka duh lo......" a ti bur mai a, a ṭap ngheng ngheng ṭhin. Hetiang mi hi chu an puitlin hnu pawhin hlauhawm tak an ni. Thenkhat chuan an thinrimna an pai ṭawih a, an up hlum ṭhin. An puitlin thlenga thinrimna pai ṭawih ṭhin mi chuan anmahni an mhneh ṭhin

Zu'i chu a naupan lai chuan a duhzâwng ngenin a huaibâk ṭhin a, â thil ngen an pêk loh chuan chhuatah a let ṭhak a; thinrim em emin chhuat a chhuih ngheng ngheng mai thin a. Tichuan, namên lovin chhuatah chuan a ṭap ta ngheng ngheng mai a. Office pakhatah Secretary hna a chelh hnuin an hotupa hnenah chawlh a dil a. Mahse a duh nîin a lo remtihsak lo hlauh mai a. Zuii chuan, "Ka dil nî tak hi ka duh nî a ni," tiin a insehruh a, chhuatah a ke a chhuih ṭak ṭak ta mai a. An hotupa pindanah a lut a, a dil ang ngeia chawlh la turin a ngen nawn leh a. Mahse a lo remti lo va. A chhuah pah chuan pindan kawngkhar a khar ri ṭhuai a, thinrim tak maiin a kalsan ta a. An hotupa chuan kaisâng turin a lo hual tawh a; mahse, a thinrim che vel a hmuhin kaisâng tlak lovah a ngai a. A thil dil pawh chu a hmu lo kher a ni. Naupan laia paurau taka khawsa ṭhinin an zia an thlak loh chuan an puitlin hnuin an duh dan tihpuitlin tumin mawi leh mawi lo pawh dâwn lovin an bei vak ṭhin. An briselna leh an hlimna tur hial pawh ngaihthaha thil-

tih an ching thin. A takin an khawsa a ni ber a, zû an in phei chuan a hleihluakin an in duh hle a ni.

Hotu a nih chuan amin duhzawng a an kim tih a ching.
A duhamin a pawmham em em a ni.
Kutthlak meuh la a fate thunun a ching.

Mahse, a rilru pai ṭawih thei mi erawh chu a zia thlak lova a puitlin chuan —

A chanvo a hre tawk lo va.
Mi dang a ngai thei lutuk.
Tul mang mangah pawh a chechang hlei thei lo.

NAUPANG ZE FING

Chhuizawn thiam tak a ni a,
Thil siam thiam tak a ni a,
Hmanruaa mi dangte hman ṭum phan mi a ni.

Chik takin nausen chuan thil kalhmang a thlithlai a, a nu mitmei ṭha lo a hmuh chang chuan a tih lai ti ṭha ngam lovin a tîm a, a chawlh phah ṭhin. Thil kalhmang chik takin a ngaihven a, ṭhaa a ngaih angin a khawsa ṭhin. Thil a ngaihven a, a inzir chawp zel ṭhin a. Mi dang hnen aṭanga inzirin ama thiltih leh awmdan aṭang pawhin a inzir ṭhin.

A la naupan avangin a famkim lo va, ṭhaa a ngaih ṭha lo a awm fo ṭhin. Tihsual a la ching hle mai a, mahse kawng ṭha a dap ran thung a ni. Mi mitmei

leh chezia mila thil kan tiṭhin hi naupang ze fing kar mai chu a ni. Naupang chuan zirtirtu hmui tisawi a hmu a, a thinrim niin a ngai a. Mahse, a ṭhapui nat vang a lo ni a. A ṭhiante mitmeng lawi a hmu a, an thinrim niin a ngai a. Mahse, an hlim lutuk meng lawi a lo ni a. Naupang ze fing hi a ṭangkai em em a; mahse a fing ziktluak lem lo. Naupang ze fing kar mai chuan :

In lem mawi takin a duang a,
Lehkhabu a ziak a:
Rimawi a tum hlarh hlarh a.
Thian tha a siam a,
A chenna in a cheimawi a;
Kawng tha dapin a rilru a hmang thin.

A suangtuahna leh zeldin thubawl aṭangin thil ṭha tam tak a pawchhuak ṭhin. A ngaihruatna chu a taka tihpuitlin theih awm mah se tihpuitlin theih loh tam tak a awm a. Suangtuahna khawvelah hian pangpar mawi tak tak leh thil ṭha tam tak a awm ṭhin.

Nausen chuan zirtir ngai lovin mi dang leh thil dang a hmang ṭangkai thiam a. A dam loh chuan a bulah a nu a awm ṭhin tih a hria a, hlauhawm a awmin a nuin a awmpui ṭhin tih a hre bawk. A maimichhin chuan engmah a hmu thei lo tih a hria a, thil râpawm tak a hmuh châng chuan a maimiching hlauh ṭhin. Heng thil tam tak aṭang hian mi dang hip dan leh inthiarfihlim dante a zir chho zel a; in-

zir mi ṭak a nih phei chuan mitdawivaihthiam a ni thei a. Thiamna tam tak a chhar ṭhin a ni.

Naupang chuan puitling a ngai ropui em em a; thil engkim tithei leh hre thei niin a ngai hial ṭhin. Rannung châwrâw lo takah an chantir mai hlauhnate a nei thei a, an tihboral mai hlauhna te pawh a nei thei a ni. Hei vang hian puitlingte chu a hlau va, amah a insit em em thung a ni. Naupang chuan ngaihdan maksak pui pui neiin puithuna âtthlak tak tak a nei ṭhin a. Thimthamah chuan phûng a awm a ring a, lung lianpui leh thing buk luih maite pawh chu huai neia ngaiin a hlau ṭhin. Hlauh a ngahin thil a ngai rura em em ṭhin.

Naupang ṭhenkhat chuan engkim titheia inngaihna an nei a. Chuvangin mi dang an ngainep em em mai a, an indah sâng âr ṭhin a ni. An thuhnuaia mi dang dah an tum a, an puitlin thlenga an zia an thlak loh chuan dik ber leh ṭha bera inngaiin mi dang rah beh leh awp beh an tum ṭhin. Naupang ṭhenkhat chu engmah ni lova inngaiin engmah tithei lo anga inngaihna an nei a. Mi dang ṭanpuina an hmuh theih nan hmanraw hrang hrang hmangin mi dang an hîp ṭhin An chhiatna leh an natna emaw, an tlin lohna lai emaw uchuak taka sawiin ṭanpuina an beisei ṭhin. Anmahni inring tawk lovin mawhphurhna an la ṭha ngam lo va. Thu an pawt chat hlei thei lo va, an nghâk a talangm an khawtlai a, an tum chhungin phengphehlepa khua a tlai hman ṭhin. An beisei ngawt a, an aghak chhuak lem hlei

lo va. Duh thu an sâm an sâm a, an ti tak tak ngam hlei lo va. Vanneihna eng emaw an beisei ngawt a, an pâwng nghah thlarawk a, anmahni an inbum fo ṭhin a ni.

Biakạ lêng chu a hawng tlai a, a nupui tlawn lungawi nan âr a khai hâwng a. A nupui chuan remchânga hmangin Cinema film ṭha tak mai en turin a pasal chu a thlemthlu a. An fapa chuan American Jean lei a duh vangin a nu leh a pate tlawn nan taima takin lehkha a zir malh malh thung a ni. Mi dang hmanruaa hman an thiam dan leh an intlawn kual dan aṭang hian chhungkuaa naupang ze fing tak mai hmanga kan khawsak dan chu kan hre thei awm e.

Office pakhata nula chuan a pu tlawn nan ṭha tak leh taîma takin hna a thawk a, hlim taka biain a pu tan hna a thawk ṭhin a. A pu pawhin a nupui aia tihlim thiam leh hrethiam zâwka a ngaih thu hial sawiin a chunga a lawmthu a hrilh a ni. Sumdawng mite chuan "E, i inhmeh lutuk ! I rawng inhmeh zâwng tak a ni. I ta tur rênga ṭhui ni âwm tak a ni..." tiin anmahni dawrtute chu an be ṭhin. Naupang ze fing hi kan ni tin khawsaknaah hian kan hmang ṭangkai em em ṭhin.

NAUPANG ZE INZIR MI

Nausen chênna khawvel chu a nu pum chhung a ni phawt a, a nu pum chhung chu a inzirna khawvel a ni.

A nu hlimna chuan a tihlim a,
A nu lungngaihna chu a tan tuarna a ni a;
A nu ei tha chu a thatpui thin.
A nu ei chhiat chu a chhiatpui a,
A nu hriselna chu a hriselpui a;
A nu bawrhsawmna chu a chhiatphah thin.

A pian chhuah rualin tuarna namen lo a tuar a, thlaphâng leh hlauhlawpin khawvel êngah a nu pum atangin a chhuak ta a. A lo piang chhuak chu a tan chuan tuarna namen lo a ni. Thim leh êng te, boruak leh thil dang tam tak chu amah ngeiin a tawng ṭan ta a, natna leh tuarna zawng zawng chu amahin a tawng ṭan ve ta a ni. Chuvangin nausen piang hlim chu lungchhe em emin an ṭap ngêk ngêk ṭhin a ni. A dinhmun derthawng tak avangin insitna a nei lian em em a, a damchhunga a râl do chu a insitna rilru tlakthlai lo tak hi a ni. Ṭhenkhat chuan an insitna rilru an paihbo va, rilru chapo tak neiin a hleihluaka thiltih an ching ṭhin.

Naupang tan chuan puitlingte chu anmahni ẓirtirtu an ni a, an hnen aṭangin thil tam tak an zir ṭhin. Puitlingho remṭihna leh pawmpuina an buaipui avangin anmahnia thiltih an harsat phah ṭhin. Amaha chhia leh ṭha hriatna hmang mumal thei a la nih loh avangin puitling entawnin a khawsa ṭhin. Hlim hmel a hmuh chuan ṭha leh dika inngaihna neiin a lâwm a. Thinrim hmel leh aw-kâ vin a hriatin dik lo leh ṭha lova inngaiin a insit em em a. Tuarna leh hremna a hmabak niin a ngai ṭhin. Mahse, naupang

reng reng hian tuarna leh harsatna pumpelh tumna an nei lian em em a, nawmna leh hlimna an zawng nasa em em ţhin a ni.

Naupang chu a enkawltute kutah a innghat a, an enkawl dan azirin a sualin a ţha a ni ber. Naupang ze inzir mi hi chu nu leh pate hnen aţanga kan ze lâk a ni. Nu leh pate mawhphurhna a sâng hle. Naupang chuan zilh leh kaihhruai an mamawh a, an mahni thu thua awm tura thlahthlam chu an chhiatpui ţhin. Mahse, naupang enkawl dan dik lo a awm :

Tap zawih zawih khawpin ka han vaw hrep mai teh ang che;
Ka thu thua awm tur i ni tih hre chai rawh.
Zawhna chaw-raw lo lutuk min zawt sek suh...

tiin mi ţhenkhat chuan an fate zalenna an nuai bo va. Anmahnia zalen taka inzir thei lovin an rilru an nêk chep ţhin a ni. Chuvangin an nun a khawlo va, an nih tur mang mang pawh an ni pha lo a ni.

Naupang khuahkhirh nasat lutuk leh vau beh lutuk te hian an damchhungin rual an ban hleih theih loh phah. An nu leh pate bawi aţanga an tal chhuah hma loh chu zalenna huangah an lut thei lo ţhin. Chuvangin nu leh pate bawia tâng, chhanchhuah ngai kan tam em em a ni.

Rilru zalen taka naupan laia mahni thua thil zir thei mi chuan mi dang pawisakna an nei a; sem sem dam dam, ei bil thi thi, thil awmzia pawh an hre-

thiam thin. Rinawmna awmzia an hre fiah thei a, thian an siam thiam a, nêl takin thian an kawmin mi dang zingah hlim takin an khawsa thei a. Naupang ze pianpui kha chuan dika inngaihna a nei a. Mahse, naupang ze inzir mi hi chuan dik lova inngaihna a nei lian em em a ni. Naupang ze inzir mi chuan—

Mi tih anga tih a ching,
A inkiltawih thin a,
A khekkhal thin.

Naupang thenkhat chuan mi dang zai an ngai em em mai a, mi dang tih ang anga thil tih an ching a. Mahni ngaihdan leh duhdan anga nung lovin mi dang entawnin an khawsa thin a ni. A chhan chu an nu leh pate thu thua an awm than vang te, an nu leh pate thu an zawm lohva tuarna leh hremna an tawh fo vanga mi dang zai ngai taka tih chu himna nia an ngaih vang a ni.

Ka tet lai chuan hotuah min thlang thin a, hotu i nih theih lohna tur a awm bik lo, tiin an fate hnenah an sawi thei. Ka tih ang hi chu ti ve lo la, ka thusawi erawh hi chu zâwm ang che, tiin an fate an zilh thei bawk. Zaidam taka awm tura fuih mawlh mawlh thintu chu a thinchhe em em mai thei tlat a ni. An thusawi leh an nungchangte chu an fate chuan an hre vek mai a, zawm tur leh zir tur hriat erawh chu a harsa ta thin a ni.

An nu leh pate zilhna chu ngai pawimawh ṭhin mah se, eng emaw chang chuan an rilru a hmun lo thei tlat a ni. An rilrem lohzâwng a nih châng chuan an tûm hmak a, vuivai chungin an thu angin an ti a. An tihsual apiangah an nu leh pate an mawhpuh ṭhin a ni. He zia hi puitlin thleuga chhawm a nih chuan mi dang mawhpuh chîng tak leh vuivai fo ṭhin an ni a. An nu leh pa ngei ṭhin mi chuan sikula an zirtirtute an haw sam bik a ni. An sikula buaina a awm châng pawhin an zirtirtute mawhpuh an chîng hle ṭhin a ni.

Inchhung khura an dinhmun kha pâwn lamah a lang chhuak ṭhin a; mahse, kawng dang deuh hlekin a lang chhuak ṭhin a ni. Naupang an la nih laia an duh loh anga an chunga thil a thlen fo avangin puiṭling an nih hnu pawhin an chunga thil ṭha lo a lo thlen chang chuan, "Engti dan nge, hetiang thil ka chunga a lo thlen fo mai chu aw," an ti vawng vawng mai ṭhin a ni.

Buaina a awmin mi ṭhenkhat chu an inthiarfihlim thuai ṭhin. Pa pakhat pawh a nupui nen an intithiam lo va, a hnih zet mai a rawl bo ta daih mai a. A naupan lai chanchin an han chhui chuan a nu leh pate an intibuai ngun em em mai a, thinrim taka an inhnial châng chuan hlauhlawpin khum hnuaiah rizai sinin a mu hlâwm ngal thin a ni.

Sikula buaina a awmin ṭhenkhat chu an riat nghal nuai nuai a, an pâwr hlat ṭhin. Heng mite hi chu

an naupan laiin a chunga pa ang khian buaina kâra hlauhlawpa kimki ţhin an ni lovin a rin theih. Naupan laia kan thil tawn leh kan rilru put hmang hi kan dam chhunga kan mize siamtu pawimawh tak a ni ţhin.

Kan nuna kan thil tawn bakah kan lehkhabu chhiarte hi kan mize siam nana thil ţangkai tak an ni. Lehkhabu ţha leh ţha lo chuan awmzia thûk tak a nei thei. Nu leh pate zilhna leh kaihhruaina a pawimawh ang tluk hiala pawimawh a ni ti ila a sual tampui lo âwm e.

Engvangin nge kan khekkhal ţhin ? Naupan lai chuan, "Ka duh lo" tiin nu leh pate thu kan hnial ngam meuh lo va. A langin kan rilru kan sawi chhuak lo na a, a pumpelh dan kan dap ţhin. Kan tihloi tih zawh phawt kan duh vang te, kan châk loh vangtein chhuanlam siamin kan khekkhal fo ţhin a ni

Nu leh paten tih tur min tuk hnem lutuk a, pakhat zo mah ila, a dangin min la hmuak fo mai si a, khekkhal kan chin phah ta a ni. Ţha takin tizo ta ila mi dangin min thîk a hlauhawm chăng a awm thei leh a, chuvang chuan khekkhal kan chîng ta a ni. Eng anga ţha pawhin ti ila an lâwm dawn si loh avangin kan khekkhal phah thei bawk. Muangchanga khekkhal a nih chuan mi dangin an tih mai rin vang a ni thei a, chuvang chuan kan khekkhal ţhin a ni. Heng hi naupan lai aţanga inţanin puitlin hnu thlengin kan chhawm chho ţhin a ni.

A tum ngei a, thil dangin a bumro ta a ni,
A tum hle a, a thihsan ta a ni;
A tlai lu ta a ni,
A ti hman ta lo a ni

Inthiarfihlim tumin a him china khawsak a tum a, a khawtlai ta a ni. He zia hi mihringte tibuaitu a ni ngei mai. He ziain a tihbuai nasat takte chuan hmangaihtu an mamawh a, hlim taka nuih hawm hawm an mamawh a, infiam harh an mamawh ṭhin a ni.

NAUPANG ZE INCHALTAUH

Naupang ze pianpui leh naupang ze inzir mite hi an insual buai nasa thei em em a ni. Mahni duhzawng tih kan duh a, mi dang ngaihdanin min tibuai a, Ṭhaa kan ngaih anga awm kan tum a, mite ṭha tih dan buaipuiin tuilairapin kan awm ṭhin. Hlim taka awm duh vangin nasa tak maiin kan insum ṭhin. A ṭha ang em aw, mahse ...buai theih tak mai a ni. Duh dan te, tum dan te, kalphungte kan nei ve ṭhin a. Mahse, chutiang taka khawsa hlei thei lo chuan naupang ze inzir mi avangin kan buai em em ṭhin. Naupang ze pahnih inchuktuah rem hlei thei lo hian min tibuai nasa em em ṭhin a ni.

NAUPANG ZE INLAR LEH THIN

Thlahrang chauh hi a inlâr bik lo va, naupang zia pawh hi rilru leh taksaa tuarna kan neih changin eng hunah pawh a inlâr leh thei ṭhin a ni.

Mi dangte laka inkiltawihna a thlen thei a,
Harsatna tipunlun zawngin rilru a kaltir thei a,
Natna leh tuarna sawi fo turin rilruah hna a thawk a;
Mite tanpuina beisei turin rilruah hna a thawk thin.

Hengte hi naupang ze inlâr leh a rah kan 'seng fo ţhin chu a ni. Puitling pawhin a naupan laia a dam loh changa a nu leh pate enkawl dan kha natna khuma a awm changa a beisei a ni chawk. A nun a dam loh chânga artui a chhumsak ţhin avangin puitling ni tawh mah se, a dam loh chang chuan artui a châk leh tlat ţhin.

Kan hah em em a, naupang ze pianpui chuan mut mai a châk ta a. Naupang ze inzir mi chuan mut mai chu ţha lova hriain a ngam chiah lo va. Naupang ze fing kar mai chuan chhing sek turin thulai a rawn vai ta.

Kan lungngaih em em lai chuan naupang ze pianpui chuan eng emaw fawh a chak a, meizial zûk leh zu in a duh ta a. Naupang ze inzir mi chuan khekkhal dan a dap a, mi dangin an puih mai beiseina a nei ta a. Naupang ze fing kar mai chuan chhawr ţangkai dan kawng a rawn dap chhuak ta a ni.

Kan intinâ palh a, naupang ze pianpui chuan ţah mai a duh a, enkawltu tur a mamawh ta hle a ni. Naupan laia ţah vak vak chu nu leh pate huat zawng a nih avangin naupang ze inzir mi chuan ţap lova nâ tawrh a duh thung a. Naupang ze fing kar mai

chuan khawngaih thla la taka awm chu ngaihsak hlawhna a ni tih a hria a, zêp erawh chu ngaihthahna a ni tih a hre chhuak ta a ni.

Party-naah chuan naupang ze inzir mi chu a zak a, a kal ta chu a inchhir rilru hle mai a. Naupang ze fing kar mai chuan zah lohna chu zu in a ni mai a ti a. Mahse, zu a in zawngchhang erawh chuan mahni inthununna a tlachham ang a, a duh loh ang ang pawhin a khawsa fo dawn a ni. Chuvang chuan zak chung chungin a tuar ta zawk a Hetiang hian naupang ze hrang hrang chu tuai thara awmin kan nun kaihruaitu pawimawh tak an ni fo ṭhin a ni.

KHAIKHAWMNA

Mi tinin mipa naupang emaw hmeichhe naupang emaw kan kawl ṭheuh a ni. Naupan laia i awmdan leh i rilru anga i awm chang chuan i naupang ṭha leh tihna a ni.

Naupang ze pianpui chu zalen tak a ni a, a rilru ang angin a nung ṭhin. Ngainatawm tak a ni a, mahni hmasial tak leh pawmham tak a ni

Naupang ze fing kar mai chu chîk taka thil chhut mi a ni a, inzir mi tak mai a ni. A zei hle a, fiamthu thiam tak a ni. A duhzawng tipuitling turin mi dang a chhawi ṭangkai thiam em em a ni.

Naupang ze inzir mi chuan mi chezia leh hawiher a thlithlai a, an thusawi leh a awmzia a chhut ṭhin a

ni. Rinawm ṭak a ni a, mahse a insit hle ṭhin. Mi dang zai ngai tak a ni a, khekkhal ṭhin leh inṭhiar-fihlim chîng tak a ni.

Naupang zia hi mìze lan fiahna ber a ni hial âwm e. He zia aṭang hian mi hlawhtling leh mi hlawh-chhamte dinhmun kan hmu ṭhei a, mì mize dik tak hmuh nan a ṭangkai em em a ni,

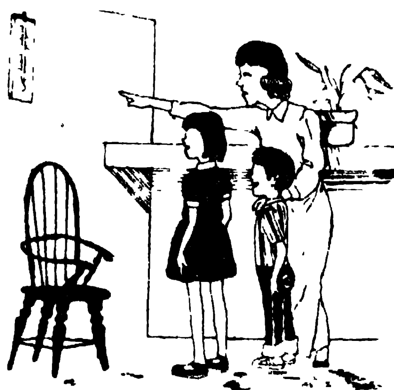

5

NAUPANG ENKAWL DAN

(MI'N A TUH, CHUMI VEK CHU A SENG THIN)

Thawmhnaw lum inbel turin nawr lui thei lo mah la, khaw vawh dan amah ngei hrilhin kawhhmuh la, nawr luih ngai lovin thawmhnaw lum a inbel mai ang. A nihna tak hrilh la, thil tha chu i duh dana tihtir lovin, ama duh dan ngeiin tihtir thin ang che Hlawhtlinna thuruk chu naupang enkawl dan dik a ni.

Naupang chu a kalna âwm kawngah chuan zirtir la, a upat hun pawhin a thlah lo vang
(Thufingte 22 6)

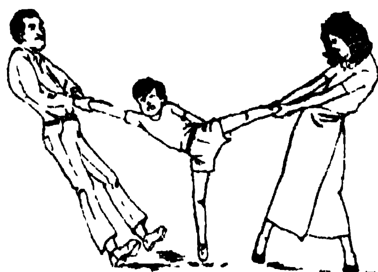
Kal chhet chhet...tiin a kalna awm kawngah chuan a zai ngai takin kaihruai la. I duh dan ni lovin a duh dan nihtir tum hram ang che. A bul ṭan ṭhat hi a zahve zo tluk a ni a; chuvangin, naupang enkawl dan dik ngai pawimawh fo ṭhin ang che.

Pangpar angin chan la, hmangaihna tuia châwmin duhsakna lei ṭha pe ṭhin ang che. Pangpar chu lei ṭha pein tuiin i châwm ṭhin a, a dip chhetu tur apiang i paih fai ṭhin a ni. I duh danin ṭhantir i tum lo va, i duh huna pârtir pawh i tum hek lo

Lala chu amahin ṭhang se, amah ngeiin ṭhan la rawh se. A dip chhetu tur khuahkhirhna emaw awpbehna emaw thian fai la, hmangaihna tuia châwmin duhsakna lei ṭha pe ṭhin ang che.

Pawt vak mah la a ṭhang duh sawt chuang lo vang. A zai ngai taka i enkawl loh chuan i tichhe hlauh

dah ang e. Nu leh pa tam tak chuan an ṭhahnemngaih luat avangin an fate an nawr lui ṭhin. Mahse, innawr luih hi sim ngai khawpa thil ṭha lo leh pawi a ni. I duh dan chauh buaipuiin zalenna nuai bo lo la, mi dang nena khaikhinin an chhiatna lai sawi ching suh. An ṭhatna lai hmuh sak la, an nihna chu lungawipui zawk ang che. Hmasawn a, thil lehzual zel turin kawng ṭha kawhhmuh la, an zai ngai takin kaihruai ang che.

Ti rawh emaw ti suh emaw a tam lutuk chuan a chî-ai a, a ṭilru a buai em em ṭhin. Duh dan leh ngaihdan nei, nangmah ang bawka mihring famkim

an ni tih hria la, an zai ngai takin kaihruai ţhin ang che. Thupek aiin fiamthu an ngaina zawk a, fiamthu nen kawm fo ţhin ang che. Thupek aiin chithlûm pek an hlimpui zawk a, milem ziakpui pawh an hlimpui zawk em em a ni. An rilru tibuai lo hrâm ang che.

"I nikhualo leh lutuk . hmanni pawhin i pa tarmit i titla keh vek. Engati nge thil tihchhiat i chîn em em ni..." tia i vîn hrep chuan hlauvin a khûr zawih zawih ang a, a mangang tak meuh ang. Mahse, a ţhat phah chuang lo

Naupang hauh leh hrem hi an ţhatpui loh avangin sim mai a ţha. Pindana kalh hnan phei chu an rilru tihchhiatna a nih vangin sim ngei atan a ţha

"I dârah i lû a invuah ngur mai a, a phawng hlul lo hi a va han mak tak êm! Engkim theihnghilh tâk vek mai....Tûk khat chu thawh i hai ang a, i la

thih bul mai hmel a ni..." tiin meinei tak maiin hau hrep mah la, a ṭhat phah lo.

A thin a rim a, a nu a huat phah a. Inhnek thiam tak mai niha a nu hnek chawrh mai duhna a nei a, pistol neiha a nu kah sawk mai duhna hial a nei a ni. Phuba lâk duhna thinlung khâ tak mai an neih phah avangin mei nei tak maia naupang hauh hi a pawi hle.

"Mi chhaw Mi â ." tiin naupang sawisa mai mai suh. An thin a rim phah thei a, tak tak emaw tiin an nikhua loh phah thei bawk.

Sawisel suh, sawisela i awm loh nan; i sawiselna thal zûm tak mai kha an tuar na em em a ni. Phuba lâk duhna rilru an put phah thei a, huatthlala an ti em em a ni.

An zai thiam lo emaw an rilru a chak lo emaw pawh ni se, sawisel aiin engati nge i ţanpui mai zawk loh ? Fuih la, i theih ang angin ţanpui ţhin ang che. I sawisel avangin a dam chhungin a zai ngam loh phah thei a, i sawisel avangin a rilru a buaiin a chak lo tulh tulh thei a ni. Mi ţha ber pawhin sualna a nei a, mi sual ber pawhin ţhatna a nei. Chuvangin a ţha lai inhmuhsak a, infak hi thil pawimawh tak a ni.

A man aia tam a pe palh a, Lala'n a pe kir leh a ni. "I va han rinawm tak êm ! Nang anga naupang rinawm ka la tawng ngai reng reng lo. I va han fel tak êm!!" tiin a fak chiam mai a. Lala chuan hetiang mai mai chuti taka a ngaih ropui chuan..... Kei tehlul chuti fakauva ţha mi tih chuan ......" tiin rilru ţha lo a neih phah thei a, mize sawi langa infak hi thil ţha lo tak a ni.

"A va lawmawm em ! Dik taka thiltih leh rinawm taka thiltih hi ka ngaihsânzawng tak a ni... .." tiin fak mai zawk se a ţha tawk em em a ni. Naupang rinawm a nih leh nih loh te, naupang fel a nih leh nih lohte chu sawi kher a ţul lo. An rinawmna leh an thil ţha tih kha ngaihsân a, kan ngaisâng a ni tih hriilh hi a tawk em em a ni. Mi i sawisel pawhin an mize hai lang zawngin sawisel suh. An thiltih ţha lo leh thil dik lo kha sawisel la, i mihringpuite erawh chu sawisel suh.

I thiante,
I thawhpuite

I mi chhawrte......thiltih ṭha hmuhsak chîng la, fak ṭhin ang che. Theih zawng te, thiam zawng te, tuizawngte a inang lo va; an ṭhatna lai hmuhsaka fak hi ṭangkai tak a ni.

Sawi tur tha leh ṭangkai i hriat loh chuan ngawi mai la, a fel thên mai. Mi dang hmuhsit leh mahni insit hi mihring ngaihnepna a ni a, sim tur a ni e.

Bawnghnute a tibaw palh a, a nuin a hau lo A hrem lo va, a sawisel bawk hek lo. Hmel hlim tak pu chungin a hrufai mai zawk a ni A fimkhur phahna tur a ni tih a hrilh a, a tihsual pakhat avangin tun hnu-ah a tihsual leh tawh loh a rin thu a hrilh mai a ni.

Lala chuan a thil tihsualah pawi a ti em em mai a,

a nu hnenah ngaihdam a dil a. Tisual leh tawh lo turin rilru a siam a, a ţhat phah dêr a ni. A nu rin ang ngeia awm duhna a nei ta a. Lal Isua meuh pawhin uirenu denhlum an tum hnenah ,"Kei pawhin thiam loh kan chantir lo va che, kal la tisual leh tawh suh" a ti mai a ni. Mi dang ring ngam lo chuan amah ngei pawh a inring ngam lo va, inrin tawnna nen lo chuan engmah a tih tak tak theih loh.

Fate nena inkungkaihna hi inrintawnna hruia thlunzawm a nih loh chuan a derthawng a. Chuvangin intiamkamtir pawh hi thil ţha lo tak a ni. Intiamkam loh hunah an zelthel phah a, rinawmna an tlakchham phah thei a ni.

Naupang tlawn lungawi hi pawi tak a ni bawk. Thil thui dâwn thei lova siamna a ni a, chawplehchilha lawmna leh hlimna an zawn phah ţhin. Engati nge tlawn aiin lawmman pêk i chin zawk mai loh ? An thil ţha tih avanga lawmman pek hi an phûr phah a, an taimâk phah avangin zawngchhang tlak tak a ni.

Uiin a bauh nghek mai a, a hlau tak meuh a ni. A râk tuar tuar a. khûr hlawk hlawk khawpin a ţap chiam mai a. Rannungin naupang an tihthlabârin ngaihthah suh. An dam chhungin rannung an hlauh phah theih avangin a rang thei ang berin anmahni tithlabartu chu neltir ţhin ang che. Naupangin hlauh tak mai an neihin an hlauh ngei chu neltir

leh thuai a ṭha. An hlauhna tihreh a nih loh chuan an puitlin hnu ṭhlengin anmahni tithlabartu kha an hlau ṭhin a, an dawizep phah thei bawk. Engpawh-nise, naupang tihṭhaih leh barakhaih sim tawh

Lala lungawi loh chhan chu a nau pianghlim chauh an buaipui a, mi zawng zawngin an enin thil ṭha tak tak an pe a, a thîk a ni. Unau zingah hetiang hi thil awm ṭhin a ni a. Nausen a lo pianin a ûten ngaihthaha inngaihna an nei a, nausen chu duhsak leh hmangaih bika ngaihna an neih avangin an lung-awi lo thin. Mahse, an pianhlima duhsakna an dawn nasatzia leh entu an tamzia sawia an rilru nâ thawi-

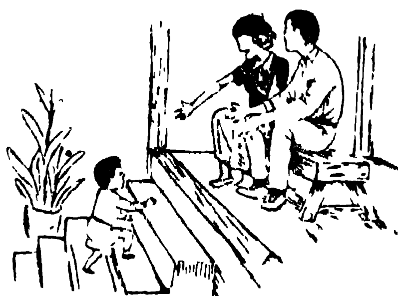
dam thuai a ţul a ni. An lungawilohzia hre chunga ngaihthah hi pawi tak a ni. An nau an huat phah a, an nu leh pate hial an huat phah ţhin.

Unau zinga a upa ber hi chu thlahthlam an ni deuh a, an zalen bik ţhin a. Mahse, a naute chuan an thik ţhin a. An upat huna an awm dan tur a ni tih hrilh a nih chuan upat an chak phah ve sawt a; an thinrimna pawh a reh phah ţhin Naupang an intihbuaiin anmahnia chingfel tura thlahthlam loh a ţha. Inngeih loh chang te, intihbuai changte a awm ţhin tih hrilh a, kut inthlak lo tura zirtir a ţha. Buaina leh harsatna a awmin hmanraw ţangkai tak a ni tih hriaa a ţangkai thei zawnga chhawr a ţha.

Naupang hlan entawn an ching em em mai a, puitling thiltih ang tih ve tumin an nu leh pate thilti lai pawh an bawh buai fo ţhin. I tih ang tih ve an

tum changin hau lem suh. A tih ve theih tawk tur ngaihtuahsak la, amah ngeia titurin kaihruai ang che. Ti ve theia inngaiin a lawm ang a. thil dang dang pawh tih ve zel chakna a neih phah dawn a ni. A tlin tawk ang ang i tihtir ṭhin avangin amah ngeia thiltih a ngam phah ang a, a thiam phah bawk dawn a ni.

Infiamna hi naupang tan hna a ni a, an infiam châ-ngin hau suh. Tuipui la. hlim takin thlir ṭhin ang che. Thiltih a thiam nan a ṭangkai a, mi dang nena infiam phei chu nun dan zirna atan a duhawm em em a ni. Infiamna ṭha ngaihtuahsak ṭhin la, hna ṭha i thawhtir a ni mai. Infiam hi thil sual tih loh phahna a ni a, an taksa leh an rilru pawhin a ma-mawh em em a ni. Hlim takin infiamtir fo la, hlim takin hna i thawhtir ṭhin a ni mai.

6

KAN MIZIA
(PATLING ZIA)

Mi hlawhtlıng leh dıng chhuak nih hi a thlakhlelhawm em em a, mahse pı leh pute atanga ınthlahchhawn thıl a nı.

Nausenin kum li mi a nih thlenga a nu leh pa leh amah enkawltute hnen aṭanga a ze lâk hi patling zia a ni deuh ber mai. Kum li a nih hnuah pawh namen lovin he zia hi chu a la lâk belh ta zel a, Nausen chuan a dik a dawk a la thlu thei lo va, puitling zawkte sawı leh tiḥ apiang chu a dik bera ngaiin a pawm ve mai ṭhin a ni. Kum li mi a nih thlengin pawn lama miten an la chîm meuh lo va, amah enkawltute chuan a nunah thu an sawi nasa em em thung a ni. An thusawi leh awmdan tinreng

mai chu a thluakah a riak tlat a, a dam chhunga nun kaihruaitu a ni ta a ni.

A nu leh pate an insual buai fo phei chuan insuala chak zawk nih chu dinchhuahnaniin a ngai mai ṭhin a. A pa sumdawnna a tlak chhiat avang chuan harsatna namen lo a tawk a, a rilru pawhin a tuar na em em thei a ni. A nuin nau a paisan hma lutuk chuan enkawlna tha tawk dawng lovin duat a hlawh tawk lo thei a, chu chu a chhiatpui thei bawk ani.

Naupang chu vauna ṭawngkam te, dan leh thupek te, an enkawlnate chuan a nun a phuar bet tlat a, a thunun thin a ni An chhawnchhuih dan te, an biak dan leh an enkawl dan zawng zawng pawh chu a nun phuartu a ni a. Kum tinin hma a sawn hret hret a, a nun kaihruaitu pawh a pung thûr thûr a ni ber mai.

Naupang chuan enkawl a mamawh a, kaihhruai a ngai a. Ama tàn mai ni lovin mi dang tan pawh chu chu thil ṭul ngawih ngawih a ni. Nu leh pate hian an fate ṭhan ṭhatna leh ṭhat lohnaah mawh an phur a ni. Mizovin, "Sial rângin sial râng a hring, sakâwlin sakâwl a hring," kan tih pawh hi a dik hle mai.

Patling zia hi a tha awm a, a tha lo pawh a awm bawk a ni. Mi dang hnen aṭanga kan zc lâk a nih avangin kan entawnate zia a ṭhat chuan a ṭha a ni

mai a, a ṭhat loh hlauh chuan a ṭha lo a ni mai. Nu leh paten an fate zalenna khuahkhirha an duh ang ngata an kaihhruai chuan rah ṭha lo tak a nei thei a. Nupui emaw pasal emaw an neih hnuah pawh, "Nang kher hi chu nei lo ila chu ka ding-chhuak ngei ang .." tih an chîng duh.

NUN VAWNGTU

Nu leh paten an fate hnenah thilthlawnpek angin thil tam tak an hlan ṭhin.

An thusawi te,
An hrem thin dan te,
An enkawl dan te,
An chhawnchhaih dan te hi an fate chuan a thlawn-in an dawng a, a nih ang angin an dawng ṭhin a ni Kan mize pawimawh tak, patling zia chu kan pi leh pute hnen aṭanga kan ro khawm a lo ni Mizo upaten nupui emaw pasal emaw neih dawna an pi leh pute thlenga kutkem nei mi an awm leh awm loh an lo chhut ṭhin hi thil tih awm tak mai a ni. Hnam fingho zingah phei chuan chhungkaw chanchin chhui hi an uar lehzual a ni.

Lali chuan chaw ei a siam a, arsa chu ṭhet darh lovin a chhawp luau mai a. A pasal chuan, "Engati nge arsa i ṭheh darh loh? tiin a zawt a. "Kan in lamah chuan ka nuin ṭhet darh lovin a chhawp mai ṭhin a," tiin a chhang a ni.

Kan in lamah chuan...kan ti thin,
Ka pa chuan a ti thin,
Ka nu chuan . a ti thin,
Kan khuaah chuan... kan ti thin,
Kan ramah chuan...kan ti thin,
Kan pawl chuan... kan ti thin

...... sawi sen tual a ni lo, patling zia chu tam tak, pawimawh tak mai a ni.

Lala chu a pa thinrim chuan nasa tak maiin a sâwi ṭhin a, thinrim tak maiin tiangin a hlap nghek nghek mai thin a ni. ·Lala erawh chuan a rilru a siam a, "Fa ka neih hunah chuan ka pa tih angin tiangin ka vaw hauh lo vang," a ti a. Fa a nei ta a; mahse, a fain a tithinrim a, tiang a chuh lawk a, a vaw ta ṭhuai mai a A duh anga a awm loh chânga a pain tianga a vuak thin vang khan tum lawkna awm lovin a fa chu a vaw ta mai a ni. Mahse, chhia meuh chhamin tianga a fate vaw lo tura a intiam hnu chuan a pa zia chu a hmet mit thei ta a ni.

Zovi chuan a fate an dam loh chângin thingpui a lum sak a, a intir ṭhin a. Doctor hnena kal emaw, damdawi in lama kal emaw chu a chîng lo em em a ni. A chhan chu a nuin a têt laiin a dam loh chângin thingpui a tulh mai ṭhin a, a nu tih ang chuan a fate a enkawl ta a ni. Nu a nih hnuin a nu hnen aṭanga a ze chhar chhuah chu a lo lang chhuak ta a nih chu.

A nu ang maia phunchiar a ni.
A pa ang maia vin a ni.
A nu ang maia zaidam a ni.
A pa ang maia huaisen a ni.

Lala chuan a chaw ei lai bâr fai lova kham mai a a tum a, mahse a naupan lai aṭangin a pain chaw bar fai lova kham a huatzia leh an chaw ei lai bâr fai lova an kham chânga thinrim em ema a hauh dante a hre chhuak a, a bâr fai ta a ni.

Biaka chuan a ṭhianpa cassette rûk a tum a, a ban da da a. A nuin engmah ru lo tura a zirtirna a hre chhuak a, a ru ta lo a ni.

Patling zia chu keimahni duhzâwng leh châk zâwng nena a inmil loh châng a tam mai a, chu chu kan rilru tibuai ṭhintu chu a ni.

I hlawhchham pawhin ti zel rawh.
I tih hmain i hre thei nang
I thluak a that that nen hmang ta che.
I rinawm tur a ni.

I thilphal tur a ni.
I tha tur a ni.
I dik tur a ni.
I chhel tur a ni

Hengte hi min thununtu an ni a, mahse a hleihluaka inkhuahkhirh erawh chu nunphung tichhetu a ni thei.

Mawia nu chuan, "Naupang fel chu Pathianniin Sunday School-a kal tur a ni," a ti a. A pa erawh

chuan," Pathiannia Sunday School-a kal chu hun khawhralna mai mai a ni," a ti a. Mawia chu sangha vuakpui turin a sawm tlat mai a. Mawia tan chuan a luhaithlak kher a ni. A pa thu a zawm chuan a nu thusawi avangin a inthiam lo hle ang a, a nu thu a awih chuan a pa thusawi avangin a inthiam hek lovang. Hetiang thil inkawlkalh tak mai hi kan nuna harsatna awm fo chu a ni.

An sawi anga nu leh pate an awm loh hian naupang tan rilru buaina a ni thei. An thusawi chu zawm tur nge, an awm anga awm tur, tiin ngaihdan mumal siam an harsat em em thei a ni. Nu leh pa leh min enkawltute min kaihhruaina angin kan fate kan kaihruai ber. Chuvangin patling zia chu pi pu aṭanga kan thu ro inchhiah te, awmdan tur kan inhlan chhawn zel leh kan ze inpekchhawn zel hi a ni.

Sakhuanaah te, politics-ah te, hnam nunphungah te, mawhphurhna pêng hrang hrangah te, nau enkawl danah te, incheinaah te, nungchangah te, chetziaah te, chhungkaw nunah te... patling zia a bet tlat a, kan innghahna lungphûm pawimawh tak mai a ni. Patling ze hre fiah tur chuan Mizo zinga patling ze ṭhenkhat tarlang ila a fiah lehzual âwm e...

Hmeichhia leh pal chhia chu thlak theih an ni
Hmeichhia leh chakaian sakhua an nei lo
Hmeichhe thu thu ni suh, chakai sa sa ni suh
Mi awkhrawl an hlawhtling thei, mahse an tlu phut thin

Vawiina ı tıh tur naktuka tihah khek suh.
A tha lam kawng a chho, a chhe lam kawng a pheı.
Lungpui pawh lungtein a kamki loh chuan a awm theı lo.
Mı fıngın an fın man an ei seng lo, mı aın an at man an chawi seng lo.
Kawı pawh a kawm a that leh a rah a tha
Mahnı infak leh sakhı ngalah engmah a bet lo.
Lal ngaı lo lal a na, an lal a kha.

PATLING ZE KHINGBAI

Nu emaw pa emaw boralsan te, hun rei tak an awm bosante hian patling ze khingbai an nei duh vıau a ni. Engvang nge ni ang ?

An thinlung chhungah an nu emaw an pa emaw lem an siam chawp a. An duhthusama an siam anih vangin a famkim biai mai a. Chu chu an entawn a, mahse a takin tıhpuitlin rual a ni ţhin lo.

America rama hetiang lam chhuitu Bronfenbrenner-a chuan nu emaw pa emaw nei lo chuan mawhphurhna an la ţha ngam lo deuh ţhin niin a sawi. Hruaitu nihna tak takah tlâkchham an nei duh bawk niin a hria a, mipa naupangin an nu emaw an pa emaw awm loh chu an tuar nasa zawkin a sawi. An tum a hnıam phah a, hlimpui nghal mai tur an buaipui sam bik a; chuvang chuan ţhian sual kawm an awlsam bîk niın a sawi hial a ni.

An rilru chhung lama a lem an siam chungchâng kan hre ta a. Hei bakah hian an nu emaw an pa emawa chei tur an dap ṭhin. An nu emaw an pa emaw anga an va cheiate khan an lo ngaithei lo a nih phei chuan an rilru a na thei em em ṭhin. Mi ṭhenkhat chu miin an nu emaw an pa emaw ni âwm taka an chei nikhuain an lo haw em em ve thung a ni.

Lala chuan, "Kum nga mi lek ka la nih laiin ka pain min boralsan a, ka lakah eng fakau nge maw i beisei le," tiin a sawi a. Ṭhenkhatte phei chuan an mipatpui emaw an hmeichhiatpui emaw ngaihsan harsa an ti a, an hmusit emaw an ringhlel emaw a ni duh hle. An dinhmun a derthawng ti ila a fiah thei âwm e.

Luaia chu a pain a naupan laiin a boralsan a, a nîn a enkawl seihan ta a. A nî chuan a nu leh a pa mawh a la a, a nu leh a pa angin a khawsa a, a enkawl ta a. Nupui a neih tak hnu chuan hmeichhe tih tur thil eng eng emaw tih a ching hle. A chhan chu a tih tur ni tlatin a ngai a ni. Tlaluak nei ṭha-in fel hle mah se a rilru a hniam tlat a ni. Patling ze khingbai chuan a nih tur ang ni pha lovin a pawt hniam ta a ni.

Tluanga chu kum tinin April ni khat hma deuh hian a rilru a ngui ruai mai ṭhin a. A naupan lai an chhut kirsak a, April ni khat chu a nu thih ni a lo ni a, a tuar nat em avangin kum tinin a nu boral hun lai vel bawrah chuan a rilru a tlahniam ta ṭhin a lo ni.

Siama chu a nu leh pain an boralsan avangin a nî-in a enkawl a, a pute inah an awm a. A pute in-ah chuan a kawm rual awm mah se a kawm ṭha duh meuh hlawm lo va, an fiam chang pawhin pawh-lau takin an fiam ṭhin a. Fa a nei ve ta a, a fate enkawl danah harsatna a tâwk lian em em a ni. A nunah fel hlel awmin a ngai a, a hmu chhuak thei si lo. Pa ṭha tak nih a duh a, a fate pawh ṭha taka enkawl a duh a, a ngaihna erawh chu a hre lo a ni. A fate zinga awmdan a thiam loh mai bâkah a rualpuite kawm dan pawh a thiam tawk lo a ni.

Patling ze khingbai nei chuan —

A nupui dam loh nikhuain a tihlim thiam tawk lo
A pasal hnathawk hah a kawm hlim thiam tawk lo.
A hnuaia mite harsatna a hriatthiampui tawk lo.

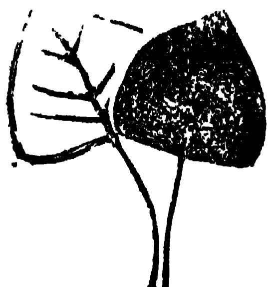
Puitling khawsaka khawsak a thiam tawk lo va, mi dangte mamawh phuhrûk dan zir a mamawh a, mi kianga khawsak dan zir a, an dinhmun hriatpui a mamawh a ni.

Patling zia chu hnam himna, hnam damna kulhpui a ni ber a, harsatna sutkian nana hmanraw ṭangkai tak a ni. Hnam zia te, khawtlang ziate leh chhung-kaw ziate hi patling ze lang chhuak ṭhin a ni ber a, eng anga pawimawh nge a nih a hriat theih awm e.

7.

KAN MIZIA
(PUITLING ZIA)

Suangtuahna khawvel zau zel hi mawl lai hun angin a insawr zim leh ngai lo.

— *Oliver Wendell Holmes.*

Thla sawm a lo nih chuan naupang nunah thil inlumlet mak tak mai a lo lang a. A awmna ngaia awm mai mai ṭhin kha a vâk sawn thei ta a ni. A bul vela thil awm leh mi dang hman ṭangkai dan pawh a hre ta viau a ni. Naupang lawm pawh awmze neiin a chhawr ṭangkai thiam a, chîk tak maiin thil a thlithlai ṭhin a ni.

No ruak a la a, tui in ni âwm takin a tifiam vel a, a thil ei pawh ṭhial sawm nachang a hre ta bawk a. Hmeichhe naupang pawh ngaihnobei takin a nui saih ṭhin a ni. Thil ngaih ruat a thiam a, a thluak pawh mumal takin a hmang ṭangkai thiam ta a ni. Ama thluak hmangin thil chîk takin a chhut a, puitlingzia a inṭan ta a ni.

A la derthawng em em mai a, nêp tak a la ni. Amah thununtu patling zia leh naupang zia-a hlauhna chuan namen lovin a tibuai ṭhin a. No keh thei lâk tumin a ban da da a, a nu chuan khawih lo turin a vîn tuar mai a. A hlauhlawp chu a ṭap bai bai ṭhin. Mahse, eng nge a an teh reng tiin khawih a tum fan ṭhin a ni.

Puitling zia hi chu kan thil tawn leh kan hriatsate chhûta keimahni ngeiin ngaih dan kan siam ṭhin hi a ni bér a. A dik leh dik lo te, a ṭhat leh ṭhat lohte chhuta ngaih dan kan siam ṭhin hi puitling zia a ni. Chuvangin puitlingzia chu harsatna kara kan awmin min tung dingtu a ni a, a ṭangkai em em a ni

Patling zia leh naupang ziate chîk taka bûkin thu tlûkna kan siam ṭhin a. A nihna tak chu mahni ngeiin kan fintiah a, ngaih dan kan siam ṭhin. Puitling zia chu a ṭangkai a, a pawimawh em em mai. Thil thlithlaiin a finfiah a, inzir chawpin hma a sawn zel a. Buaina lo thleng tur a hriatin buaina tawk turin a lo inpuahchah a. A tihsual tawhte avangin a fimkhur a, a dâwn thui em em a ni. Puitling zia chu puitling tak, dâwn thui tak mai a ni.

Harsatna hian puitling zia chhawr ṭangkai hlei thei lo turin a tiṭhuanawp fo ṭhin a ni. Ngaia neih thil leh tih dawklak eng eng emaw hian puitling zia a chhu chau va, a rap bet ṭhin. Lala chuan zungawl a vei a, zu in ṭhat loh zia hre chung siin a nghei thei hauh lo a ni. A duh loh-anga awmin a dam chhung hun chu hrehawm ti takin a hmangral ta.

Tluạnga chuan a hna thawh lai chu a ning em em mai a, mahse hna ṭha a dap chhuak thei si lo. Hrehawm ti tak maiin a hna chu ning hluah hluah chung chuan a thawk ta reng mai a ni. Khawtlâng nuna ngaimawh tak mai neiin kawng ṭha dap chhuak thei lawi lovin mi tam tak chu rilru na tak maiin an awm fo ṭhin.

Zau taka thil thlîr nachâng hre lovin zîmtêah chêp em emin kan inhung bing fo thin. Kan tih dan te, kan ngaih dan te, kan thlir dan te, kan nun dante tidanglam thei• lovin kan awm fo A chang chuan tihdanglam nachang kan hre lo va, kan tidanglam ngam lo bawk ṭhin. Chuvang chuan kan awm dan pangngaia awmin kan dam chhung hun chu hiemhmunah kan siam ta ṭhin a ni.

Ka nawr chiam a, engmah ka ang thei si lo
Ka sawi ka sawi a, a sawt thei hlawl lo
Ka bei fat fat a a sawt thei mawlh lo
Ka thawk rim em em a, engmah ka ang thei der lo mai

Heng hi kan tawng hman lar tak mai chu a ni. Engvang nge ni ang le ? Puitling zia kan chhawr ṭangkai thiam loh vang a ni.

Puitling ze chhawr ṭangkai thiam mi chuan thil awmzia a chhut a, kawng ṭha a dap chhuak ṭhin. Tihdan tur a ngaihtuah vang vang a, ti ta se eng nge a an ang, tiin a chhut chhuak vek a. Tichuan mu-

mal tak maiin a ti ta ṭhin a ni. Patling ziaa innghat ngawt lovin amah ngeiin a thluak fîm tak hmangin kawng ṭha a dap ṭhin a ni ber mai.

A nihna tak chhut ṭhei tur chuan ngaih dan leh tihphung leh kalphung piah lama kal a ngai fo ṭhin a. A boruak mila ngaihdan siam a, thil tih a ngai a ni. Tun hma lam thil kal tawh aṭanga chhutin kawng ṭha a dap chhuak a, chuvangin puitling ze ṭha tak nei tur chuan hriatna zau tak neih a ṭul.

Putar pakhat kawng kân tur chu motorin a chil hlum thelh a ni. Engvang nge ni ang le ? Motor lo kal chu a hmu ngei a; mahse eng anga chaka lo kal nge tih a hisap sual a ni. Tin, eng anga chàka kawng kan thei nge a nih a hisâp sual pawh a ni mai thei bawk.

Scientist pakhat chuan research a bei a, kum thum chhung zet mai ṭhahnemngai takin a buaipui ngat ngat mai a. Mahse, thil pawimawh tak pakhat a hre thei lo tlat mai a, a hlawhchham ta dêr mai. Eng emaw lai hriat chian ngawt chu puitling ze ṭha nei turin a tawk lo. A ṭul leh pawimawh zawng zawng hriat vek a ngai ṭhin a ni.

Officer pakhat chuan a hna chu tlin takin a thawk a; mahse a thawhpuite nena thawhho dan erawh chu a thiam lo tlat a ni.

Puitling taka thil ti ṭhin mi chuan mi dang a rilruin a ngaihtuah em em lo. A nâ tuar leh a rilru pawh

a sawi zen zen lo. Hna a zawn chang pawhin mi dang nena thawhho ngai chi ai chuan amaha a tih thiam zawng a ngaihven zawk ṭhin. Mi dang nena thawhho a thiam tawk lo fo va, mi dang a be meuh lo va, a hnuaia miten an nêl hlei thei lo va; a kianga thawh nuam an ti vak lo.

Patling ziain puitling zia a tibuai ṭhin. A chhan chu patling zia ṭhaa ngaihna kan neih ṭhin vang leh dika kan pawm ṭhin vang a tih theih awm e —

Mi dangte chu rin tlak an ni lo.
Mipa chu an sual.
Hmeichhia chu an sual
Naupang leh uicho chu engmah an ni lo
Vai chu an sual.
Sap chu an fing.

Naupang zia pawhin puitling zia chu namen lovin an tibuai fo —

Miin min sawisel thin
Eng emaw hunah ka la ding chhuak ve ang.
Tumahin min hmangaih lo.

PUITLING ZE TLUANTLING

Puitling ze tluantling hi chuan patling zia leh naupang zia a thunun a, an tihbuai dawn pawhin thu tlûkna fel taka siamin a inthiarfihlim thuai ṭhin.

Naupang zia : Tun kar chu ka nâ der ang a, inah ka awm mai mai ang.

Patling zia : Dam loh chuan inah awm mai mai tur.

Puitling zia : Ina awm chu ka duh leh duh loh a ni mai a. Ka thawh loh ai chu ṭha hnemngai takin ka la thawk leh mai thei a. Mahse, tuna awm mai maia nakina a aia thawh leh chu awmze nei lo a ni

Naupang zia : Sum tam tak ka lâk luh chuan mipa-in min duh lo vang.

Patling zia : Hmeichhe tan chuan mipa anga sum lâk luh vak a mawi lo.

Puitling zia : Ka tlin hle naa ka kaisang dawn hmel si lo va, hna ṭha zawk dap ila a dik ang.

Naupang zia : Ka nei laklawh tawh si a, ka nupui chu ka va kham em.

Patling zia : I malsawmna dawn zozai hi chhut ta che. Chu lo rengah in chhungkuaah nupui ma tumah an la awm lo.

Puitling zia : Inneih reng hi a ṭha em ? Ma ila a ṭha mai em ? A eng ber chu nge maw ṭha dawn a. Engtia han tih chi nge maw ni dawn chu aw. Thu tawp siam hmain ngun lehzualin ngaihtuah ila a dik ang

Lehkha zir hi puitling ze tluantling nei thei tura min puitu pawimawh tak a ni. Hriatna a tizau va, puitling taka thiltithei turin min ṭanpui a ni.

Rilru te, ngaih dan te, nunphungte tidanglam tura intiamkam hi a ṭangkai em em bawk. Tihpuitlin theih chin thliar erawh chu a ṭul a, tipuitling ngei tura duhna neih pawh a pawimawh em em bawk. Huaisen tak leh luhlul taka intiamkam ang taka thiltih tum pawh a ngai ṭhin. Mahni nuna lungawi tawk lohna kan neih avangin intiamkama mahni insiam ṭhat duhna a lo chhuak ṭhin—

Eng ka ti vei nge, ka va insit bik tawh lo rua.
Thil ho lutuk chu ka ti lah tawh ngai hauh lo vang
Mi tumah ka hmusit ngai tawh lo vang.
Mi dang ngaichang taka khawsak ka ching fo tawh ang.
Ka lungngai bik tawh ngai lo vang.
Taima taka engkim tih ka ching tawh ang.

A tir lamah chuan a rah hmuh tûr a awm mumal duh lo viau. Mahse, taima tak leh luhlul taka tih fat fat hnu erawh chuan a hlawhtlin tak tak theih a ni. Insiam ṭhat duhna thinlung pu thei tûr chuan kan mizia kan inhriat chian phawt a ṭûl a, kan ze ṭha lo tibo tûrin intiamkamna hi hmanraw ṭha tak a ni.

Mi dang kan dem a, chhuanlam kan siam ṭhin hi keimahni lama fel lo a awm vang a ni fo—

Lali chuan, "Ka thiltih min tuipui ve ngai lo," a ti fo mai a. Mahse, amah zâwkin mi dang thiltih a tuipui lo a ni reng si a.

Ẓirtîrtu pakhat chuan naupangte hnenah, "I chhaw ḷeh luluk," a ti fo ṭhin a. Mahse, amah zâwk chu a hawihhai lo êm êm a ni.

Liana chu, "Ka thu in ngaichâng ve ngai lo êm mai," tiin a vuivai ṭhin a. Mahse, mi thu a pawisa ngai ḥauh si lo va.

Sâwma chuan, "I rilru i phawrh tak tak lovin ka hria," tih a chîng êm êm mai a. Mahse, a rilru phawrh a harsat êm vâng a ni zâwk.

Pari chuan, "Tlangvalin min chhaih min chhaih a, ka ning tak tak a ni," tiin a sawi a sawi ṭhin. Mahse, a lêr êm mai a, tlangvalin an zuam avângin an chhaih ṭhîn lek a lo ni a.

Mi thenkhat chu an sual tak tak.
Hna thawktu chu hlawh hmu tlak a ni.
Inthian thatna hi thil vang a ni.
Vannethna hi thil vang a ni.
Hmel aiin nungchang a pawimawh zawk.

A nihna tak a chhut chhuak ṭhin a ni. Mahse, harsatnain min tlakbuak laia puitling ze hmang thei lo va kan khawsak chuan a pawi thei hle a ni. Chutiang mi chu—

Pindanah an inkhar khip tlat thin.
Mi ḍang lakah inthiarfihlimin an inla hrang.
An fate vang nia an hriat chuan an thawn bo.
An nupui vang nia an ngaih chuan an ma.
An pasal vang nia an ngaih chuan an then.
Zu an in rui chiam thin.

Puitling ze chhawr ţangkai thiam mi chuan harsatna a tawhin malsâwmnaah a chantir thei ţhin. British Prime Minister pakhat, Disraeli chuan, "Nêp tak maia nun ve ngawt nan zawng damchhung nî hi a tawi lua e," tiin a sawi tlat mai. A sawi ang ngeiin a damchhung hun chu ropui takin a hmang thei a, a thih hnu pawhin mi rilruah hmun sâng tak a la nei ta cheu. A damchhung hun kan chhut pawhin fakawm tak a ni. Gladstone-a nen Prime Minister nih inchuhin namen lovin an inbei a. Gladstone-a chu sum leh paiah leh thiamnaah chuan a khan hauh lo va; mahse a tum ruhna leh a inpêk zawhna avangin a diau chuang lo hle a ni. An inlehthal zak zak thin a ni ber Nêp taka nung tur niin a inngai lo va, a duh bawk lo a ni

An sawi dan phei chuan British Parliament-a a thu-sawi hmasak ber ţum chuan a zâm a, pawl lehlam miten an lo eu bawk a; engmah sawi hlei thei lovin a ţhu leh ta thlawt a. Mahse, ramhnuaia inzirin namen lovin a inpuahchah zui ngat a. Parliament-a a din chhuah leh meuh chuan a thusawi thiamzia chu hai rual a ni lo. Tun thlengin British Prime Minister-ho chanchin sawi a nih chângin Disrael-i chu thusawi thiamah a la lang ta fo va, an sawi tawp thei lo a ni ber mai.

Zawhna tangkai :

1) Kan mize pathum zingah khian a eng zia khi nge i ngah ber ?

2) I naupan lai aţanga i chanchin chik takin chhui la, eng bawiahte nge i tan ?

8

INDAWR DAN

(INHRIATTHIAMNA HI HLAWHTLINNA A NI)

Lala hi a theuneu lo riap riap hle a ni. Khawvelah a nep lo va, a rilru khawvelah a sang tak meuh a ni. Mihring famkim a ni a, palzut mai mai suh. Pawisak fo a phu. Mi tin hian mite ngaih pawimawh kan duh ţheuh va. Mahni tawkah kan indahsang ve hle ţhin.

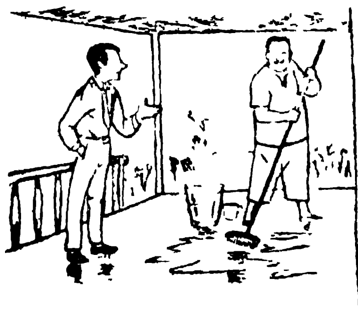
Mi tupawh a rilru hmin hmaṣa lovin awpbet suh. British sorkar pawh ni tla seng lova roreltu a ni ţhin a. Mahse, a tawpna chu an ram, thliarkar têreuh tê a ni. An thurualpui theih leh an lungrualpui ram tlem tê chauh lo chu khawvelah ram an nei tawh lo.

Napoleon-a leh Hitler-a chuan Europe ram pum pui chu tharum thawhin an hneh lak a. Nahse, an tawp-na chu a thuhmun reng. An ramin a chhiat phah a, an ram lakte chu an chân leh vek a ni.

Juda hnam chu khawvel sorkar ropui tak takin kum za tam an pawt phar an pawt phar ṭhin a. Mahse, an ram din leh tumna an nei tlat a, an duh ang ngeiin an ram an din leh a ni.

Engpawh ni se, tu pawh ni se, eng dinhmuna ding pawh ni se.. i mihringpuite chu palzût mai mai suh, ngai pawimawh fo ṭhin ang che. Hmunphiattu pawh-

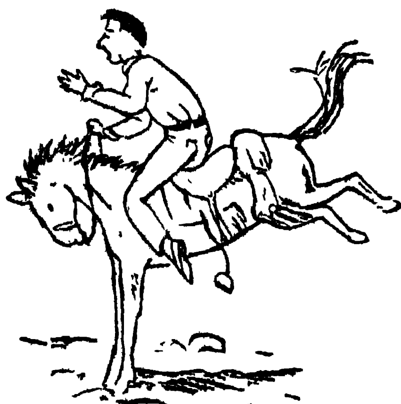

in a phiah fai loh chuan a pawi thei a. Ek paih pawhin a paih fai loh chuan a pawi thei a. Hna-thawktu chu ngai pawimawh la, fak fo ṭhin ang che.

An lungawi loh thu i kianga an sawi chậng pawhin dawhtheih takin ngaihsak ching la, an thinrim an hrik thlak hunah an veng hawk mai ang.

Hnathawktu chu an thil ţha tih hmuhsak ching la, fakin chawimawi ţhin ang che. Milem ang maiin palzât suh la, i theih bak thlengin intiam ching lo la, i tih loh turah beiseina siamsak suh.

Hnathawktu chu ngai pawimawh la, an thurâwn beisei ţhin ang che. Pawimawh, awmze nei leh tel anga an inngaih theih chuan an phûr phah a, an taimâk phah sawt ţhin. An rilru hmuhsak thei turin kâwm la, hmel hlim takin be ţhin ang che. An dinhmun hre thei turin kâwm la, an tihsualah mawh phûr la. Tichuan, an lâwmin an hlim ang a, i tan an rinawm sawt mai ang. Lâwmman pêk te, hlawh ţha te, hmanraw ţha leh dinhmun him an mamawh a, ngaih pawimawhsak fo ţhin ang che.

Sakawr takngial pawh i duhna lam lamah i nawr lùi thei lo va, i duh dan i ngai pawimàwh ang bawk-

in mi dang duh dan ngaih pawimawh chîng ang che. An zai ngai takin enkawl la, an rilru mılzâwnga i kaihhruai theih chuan i duh dan ang angin ı chhawr thei dawn a ni.

An pheikhawka i ke rawlhin an pheikhawk bunsak la, hriatthiamna nen mi dang dâwr ṭhin ang che. An dinhmun hre lovin mi dang chungah ngaihdan âtthlak tak tak siam suh. An ngawi mai mai a ni thei. Sawı tur an hriat loh vang leh an zahzum vang a ni kher lo thei a, an ngaih a ṭhat vang leh sawi ve ṭula an ngaih loh vang a ni mai thei.

Kutkem neı ni mah se an naupan laia an nu leh paten an khuahkhirh nasat lutuk avanga a rûka thiltih chîng an nih chuan khawngaihthlak tak an ni. Mi hûr tak ni mah se an puitlin hmaa tlangvalin an pâwngsual avanga hûr an nih chuan khawngaihthlak tak an ni. Plato-a chuan tumah mahni duhthua sual an awm lo, tiin a sawi ṭhin. An dinhmun hriatsak hmaın ngaihdan siam lo la, an dinhmun hriat hmasak tum fo ṭhin ang che.

Nuih heh tak pawh ni se, a zah thup nana nui ţhin a nih chuan a hlim vang a ni miah lo. En mang hlei lovin, zawitêin an chhâng che pawh a ni mai thei. Mi dang hmai êng en ţha ngam lo leh zakzum tak an nih miau chuan an chapo vang a ni miah lo.

Bawlhhlawh bâwma pawisa paih riral mai mai hi chu âtthlak tak niin kan ngai a. Sum leh paiin mi kan chhawr thei a, an thiamna leh an chakna kan hmang thei a. Thil ţha tak tak kan lei thei bawk. Chuvangin sum leh pai hi kan hlut em em a ni.

Mahse, mi dang zai ngai lova i pâwng nawr ţhin avang te, i chungtlak ţhin avang te, i palzut mai mai ţhin avang te, i sawisel avang leh engakima i inrawlh sek avangte hian sum leh pai aia hlu—hlu tak mai: An phûrna te, an tha-thona te, an rinawmna leh an taihmaknate i paih riral mai mai ţhin a ni.

Hnaihawktu chu a lian ber aṭanga a tê ber thlengin thawhpui la, an zavaiin thuhmun rengin ngai pawimawh fo ṭhin ang che.

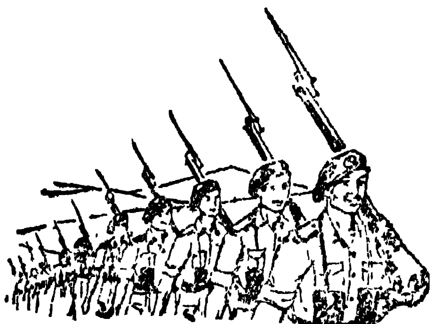
Nangma lam inen hmasa fo ṭhin rawh. Nangmah ang bawka awmze nei, pawimawh leh tangkai tak nih thlahlel an ni a; ngai pawimawh rawh. Nangmah ang bawka zâlenna thlahlel, hmel hlim hmuhnawm ti tak leh tha taka enkawl nuam ti tak mai an ni a, hriatthiamna nen mi dang dawr fo ṭhin ang che.

Tuktin daithlalanga inenin uluk takin i mchei thin a, mah se eng mi nge i nih crawh chu i hre si lo. I hmel leh i landan aiin eng mi nge i nih ngai pawimawh fo thin ang che Nangmah leh nangmah inen la, eng mi nge i nih hriat tum rawh. Mahni inhriatchianna hi hlawhtlinna bul a ni a, ngai pawimawh fo ṭhin ang che.

An chhinchhiah bik che,
I chetzia an thlir,
I sawi apiang an ngaithla,
Fimkhur rawh

Nu leh pa leh hruaitute tan fimkhur taka nun a tul zual bik. Entawn tlaka nun tum la, rinawm tura mi

dang i beisei chuan nangmah rinawm hmasa ang che. Hun vawng dik tura mi dang i beisei chuan hun vawng dik phawt mai rawh.

Plutarch-a chuan hlawhtlinna hi min thlahtutea innghat niin a sawi a. Napoleon-a chuan sipai ṭha lo an awm lova; hruaitu ṭha lo erawh chu an awm niin a sawi.

Thurawn petu chuan phurna a nei ṭhin. Thurawn petu chu hau suh la, palzût mai mai suh. An phur-

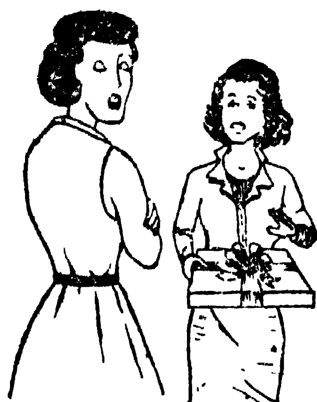
na a bo phah thei a, i hauh avangin thurawn an pe leh tawh lo hial thei a ni. Thurawn chu thlai ṭiak tir angin ngai la, dimdawi taka enkawl tur. Thurawn chu a ṭha emaw a ṭha lem lo emaw ngai pawimawh fo ṭhin ang che. Mi dang ngaihdan la ṭhin mi chu mi fing an ni a. Thawhhona ṭha nei turin mi dang duh dan leh ngaihdan ngaih pawimawh a ngai a ni.

Harsatna leh buaina a awmin i mihringpuite mawh-puh suh—

Hmanraw that tawk loh vang em ni?
Inkaihhruaina that loh vang em ni?
Tihdan phung fel tawk loh vang em ni?
Inzirtirna a that tawk loh vang em ni?

...tun a chhan dap zawk ṭhin ang che. I fin leh i fel hriain mi dang lakah beiseina sang lutuk nei suh. Ngeiawm duh tak a nia. Nimina thil thar kha vawi-inah chuan a hlui thei a. A boruak mila ngaihdan siamin a ṭul dan anga ngaihdan tih danglam a ṭha. Dan chu kan mamawh a; mahse dan bawhah intulut lem suh. Buaina a lo awmin dan avanga buaina a nih chuan dan chu siam ṭhat mai tur.

Ngenna leh sawmna hnar hi chu a pawi nep viau va, mahse thilpek leh duhsakna hnâwl erawh hi chu a petu tan a na thei êm êm a ni. Hmangaihna ngat phei hi chu hnar lo hram ang che. A lema kan hmuh angin thilpek hnar hi a petu tan a na êm êm a ni.

Mi an thihin an ruang chungah fakna thu mawi tak tak kan sawi ţhin a. Mahse, an dam lai chuan kan

rel kan rel thung ţhin. An ruang chunga fakna thu mawi tak kha an hre pha tawh lo va, an ţhat phah bawk hek lo. Engati nge an dam laia i fak mai loh ?

An hriata i fak chuan an lawm ang a, an ṭhat phah sawt dawn si a. Mi dang fak turin an thih hun nghak kher suh. An dam lai ngeia fak hi a ṭha......

Thinurna leh thinrimna hi a thuhmun em ? Thinrim khawpa inhnial buai nan hmang lo hiam ula, thinur phah miah lovang che u......

I thinurna thunun rawh .

I thin a rim chuan mi dang ang bawka thinrim ve thei i nih vangin hlim la, lawm rawh. Duh aia naa intih mai a awlsam em avangin thinrim laia insual hi a ṭha lo va, sim tur. A ṭul a nih chuan thinrim reh huna insual mai hi a ṭha zawk.

Thinrim a reh hnua inchhir a nat theih thin em avangin thinrim laia thil ṭha lo tih hi sim tur Thinrim laia inzilh leh in hauh hi thinrim a zual duh avangin zawngchhang tlak a ni lem lo.

I thin a rim chuan tuma hriat hauh lohna hmuna insasenga ring taka thinrim thu au chhauhpui a ṭha khawp mai. Thinrim a reh hma loh chu thinrim thu au chhuahpui lauh lauh mai tur.

Thinrim thu ziak pawh hi a ṭha viau. Thinrim a reh hma loh chu chip chiar thei anga thinrim thu ziah a ṭha a, thinrim a reh lawk loh chuan ziak nawn ziak nawn mai tur Thin rim a reh hunah ziak sa zawng zawng chu halral hmiah a ṭha. Ṭhian ṭha ber hnena kal a, thinrim thu sawi hi a ṭangkai viau.

Engpawh ni se...... engvang pawh ni se......thinrim lai chuan nui miah suh. Thinrim laia nuih hi mah-ni inbumna mai a ni a, dâwt sawina chi khat a ni a. Thinrim lai chuan thinrim mai tur. Thinrim a reh hunah nuih a zat viau chuan za tak maia nuih vak pawh a pawi miah lo.

Chaw chauh hi mihringin kan ei tur a ni lem lo. Chawhmeh te, hmawmsawmte kan ei tel tur a ni Puithu ngûna awm reng tur a ni lem lo. Fiamthu te, nawmchennate leh intihhlimnate hi an ṭangkai em em a ni. Mahse, enga kimah chin tawk neih a ṭul. A tawk chauhvin aw.......

9

ZU

Mîn zû an in vâk hian engtin nge an awm thin? An rui ṭhin

Engvangin nge mîn zû an in thin? Rual pawl nana zu in an awm a, rilru hrehawmna tlansan nana zu in an awm bawk. Rilru fîma an hmabak tâwn zel ngam lova zu in rui ta mai pawh an awm a, an nih ang taka an nih mai ngam loh vangin zu an in rui a ni ber.

Zungawl vei tihdam dan a awm a, zu nghei dan pawh a awm. Zu a in chhan hriat phawt tur a ni. Zu aia a mamawh zawk chu pek mai tur a ni. Rual pawl nana zu in thin mi chu mi zakzum, thian kawm tha ngam lo an ni a. Chuvangin ṭhian ṭha siamsak a,

mi zinga hlim taka awmtir a ṭul a ni. Rilru hreh-awm vanga zu in an nih chuan an rilru hrehawmna tihrehsak a ṭul. Rilru fîma an hmabak tâwn ngam lova zu in an nih pawhin huaisen taka an nih ang anga engkim nihchilh thei tura enkawl an ngai a ni. Chhan awm lova zu in an awm lo va, zu aia an mamawh zawk leh an duh zawk an hmuh hnua zu in rui vak vak an awm lo vang.

Zurui hi rilru na sam tak, rilru no tak an ni a, engtia enkawl tur nge an nih? Biak pangngaia biak tur. Chhawnchhaih tur an ni lo va, biak ṭhat duh loh lah a ṭha hek lo. Engpawhnise, an rui emaw rui lo emaw i mihringpuite chu biak pangngaiin be mai la; a ṭha tawk em em a ni.

Mihring hian zawn kan nei a, a lema kan hmuh ang hian buaipui kan nei a ni. Mahni nih ang taka nih hi kan thil buaipui chu a ni. Ropuina te, zalenna te, hlim-na te... kan buaipui ṭhin a, kan nih ang taka kan nih hma loh zawng buai-na ata kan fihlim thei ṭhin lo.

Pathianin amah angin min siam a, bawhchhiatna avangin kan nihna kan hloh ta a. Tichuan, kan nih ang taka kan nih leh hma loh zawng kan buai kan buai ṭhin. Lal Isua thihnaa thi a, a thawh leh-naa tho lehṭe chuan chhandamna an chang a,

Pathian pakhata mi nung pathumte chu an zawm leh ta a ni. Kristiante hlawhtlinna thurûk chu Lal Isua a ni.

Lal Isuaa hlawhtlinna thuruk man lote pawhin an damchhung atan hlawhtlinna thuruk an man ve thei tho a ni. Hlawhtlinna thuruk chu mahni nih ang taka nih hi a ni a, thûk zawkin kan la chhui lehzel ang.

10

SEX EDUCATION

(ENG NGE KAN NGAIHTUAH ?)

WHAT'S ON A MAN'S MIND

Sigmund Freud

Psychologist hmingthang tak, Sigmund Freud-a chuan mihring nun leh khawsak dan hi hmun zaa sawmriat zet chu mipat hmeichhiatna hian a thunun tlat niin a sawi a. Mi ṭhenkhatte phei chu an nun zawng zawng deuhthaw hi mipat hmeichhiatnain a thunun hial niin a sawi. Dik tak maw ?

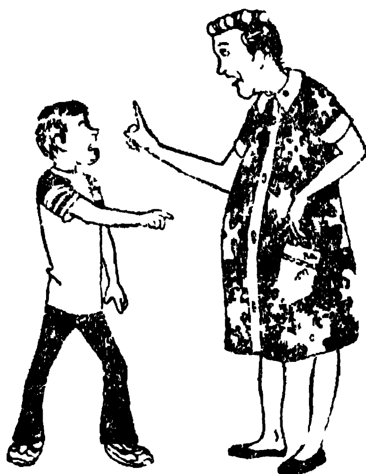
Brchiss rama mi chêngte chu Brchissians an ni a, an chhch vel mel sâng khat biala hnam dang awmte chu an that mang barh mai a. Mipa leh hmeichhia chuan hmaithinghâwng ang deuh hi an vuah fui mai a. An kap kâr i en chuan mipa leh hmeichhia reng reng i thliar hrang thei lo vang. Mipa chuan an hmaiah kekawi an ha a, hmeichhia erawh chuan an hmaiah pawnfen an feng a ni ber mai Mipa zang chu a hnâr seipui mai chu a ni a Hmeichhe chhu chu a hnar kua a ni ve thung a Hmeichhiate hnâr an nei lo ti ila a fiah zawk mai âwm e.

An naupan lai aṭangin hmaithinghâwng ang chu an vuah vek mai a, inkeusak chu suala ngaih a nih avangin a pawi ṭhin em em a ni. Hnâr hlehsaka an vau ṭhin avangin hmaithinghâwng chu tumahin an in keusak zen zen lo, an hlau em em zawk a ni. Hmeichhia chuan hnar an neih ve loh avangin an sual vanga an nu leh pate hlehsak niin an ngai a, inthiamlohna leh insitna an nei a, mipa hnâr an awt ṭhin. Mipa erawh chuan hnâr seipui mai an neih avangin chungnung deuhva inngaihna an nei ni awm-in an sawi a.

Brchissians chanchina dangdai tak pakhat chu Mitê chanchin a ni a. Brchissian mite chu lian pui pui, fit kua zeta sâng an ni a. An hmeichhiate phei chu hmelṭha tak mai an ni. In tinin mitê an awmpui ṭhin a, mitê chuan hna an thawk lo va. Inah nilengin chhungkaw nu ber bulah an tawlh an tawlh a, an duat thiamin nuam pawh an ti em em mai a. Chhungkaw pa ber chu ei zawngin ram lamah nilengin a chhuak ṭhin a.

Mahse, pa ber ram chhuak a lo hawng a, an nu chuan a lo fawp a. Mitê reng reng ngaihsak lovin an pahnih chauh chuan an inbuaipui ta a. Mitê chu hrilhhai takin an kiangah a awm a. Mahse, engmah a sawi ngam lo va, a rilru erawh chu a na em em ṭhin. In neitupa ram chhuak chu lo kir leh tawh lo se a duh a, tlai lama a hmel a hmuh chângte chuan a rilru a na em em ṭhin. Chaw ei khamah mitê chu an muttir mai ṭhin a. Anni nupa erawh chu an inchhaihin an inkâwm hlim a. Mitê chuan a thîk a, an thawm a hriatte chuan rilru buai em emin a awm ṭhin. Mi ṭhenkhatte chuan mitê chu an mutpui ve mai a, ṭhenkhatte chuan pindan dangah an muttîr a. Mitê chuan an nupaa zana an mu dun leh an inpawl laite chu a hai hauh lo va, a rilru a nâin hrehawm a ti em em ṭhin a. An ṭhenawma mitê awm ve hnenah pawh a rilru chu a sawi ngam lo va, a chhan chu a pi leh a puten an hriat chuan a tan tuarna rapthlak tak a ni thei tih a hria a ni. Chhuna in neitupa ber a chhuah hlan chuan mitê chu a hlim a, a lawm a; nuam a ti êm êm a ni.

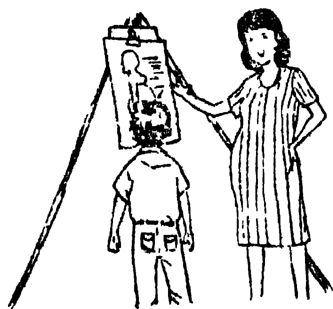
Hetiang deuh bawk hian Mizoramah pawh mitê leh milian chu chhungkaw tinah kan awm a. Kan rama milian chu nu leh pate hi an ni mai a, mitê erawh chu naupang hi an ni a. Nu leh pate hian an fate enkawl danah hian an rilru hmuhpuia an tana thil tur ngaihtuah a ngai a ni. Naupang enkawl dan dik hi hlawhtlinna thuruk a nih avangin kawng tinrengah fimkhur tak leh awmze nei taka naupang enkawl hi a ţul tak meuh a ni.

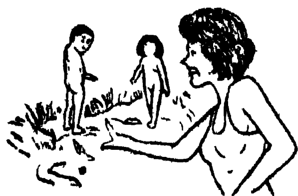
"Ka nu khawi atangin nge i pum chhunga naupang a lo chhuah dawn?" tiin a zawt a "I zahpuikawm leh lutuk, chutiang an nule an zawt ngai lo" tiin a khap bet thuai a. Lala chu a kimki a, a hrilhhai tak meuh a ni.

He nu hi chuan naupang enkawl dan dikin naupang a enkawl a ni. Mihring lem a ziak a, taksa pang

hrang hrang kawhhmuhin nausen awmna lai a kawhhmuh a. Thla kua a tlin hunah a kap kara a serh

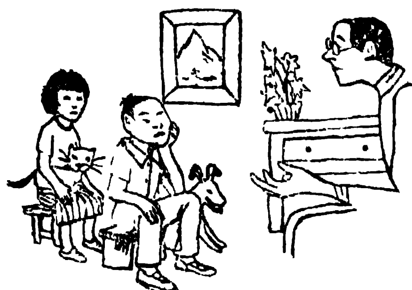
aṭangin nausen a lo piang chhuak dawn tih a hrilh a. Mi zawng zawng hi chutiang vek chuan an piang chhuak thin a ni tih pawh a sawi a ni. Lala chuan hmuhnawm ti takin a en dauh dauh va, ngaihnawm ti tak maiin a nu thusawite chu a ngaithla a. Hetianga thil kalhmang dik tak hrilh hi an puitlin thlenga thil an thlir thiam theih phahna a nih avangin a ṭangkai êm êm a ni.

Lala hi a dilchhût a ni ngawt lem lo, a chîk zawk a ni. A zang a khawih a, a hmaaa hmeichhe chhu a kawk a. "Ka nu kan thil neih hi a inang lo..." tiin mak ti tak maiin a chhan hriat tumin a nu a zâwt a, "Khatin i zahmawh khawih suh. I tenawm leh lutuk. Chutiang naupang tê têin an buaipui

"Kha kha mipa leh hmeichhe danglamna a nih kha. Mipa zawng zawngin zang an nei a, hmeichhia zawng zawngin chhu an nei vek a ni" tiin thil kalphung dik tak hrilh a ṭha.

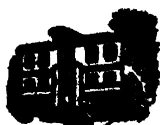
Naupang zawhna chhan ṭhat loh hi an puitlin hnu thlengin an tan a pawi thei a. Thil thlirdan an thiam loh phah a, an rilru lamah buaina leh harsatna tam tak an neih phah ṭhin a ni.

A lema kan hmuh ang hian an zawhna chauh chhâng lova thil ṭangkai leh pawimawh dangte pawh hrilh a ṭangkai a ni. Nausen insiam dan pawh an zâwt fo ṭhin a, nu leh pate inhmangaih tak maia an mutduna an inpawl dan leh nu leh pate chi ve ve aṭanga nu pum chhunga nausen a lo insiam tâk dante chu fiah taka hrilh a ṭha.

Zahmawh hrâwt hi mi zawng zawngin an chîng niin an sawi a. Kum hnih emaw kum thum emaw an nih aṭangin an chîng ṭan a, inthiamlohna pawh an nei ṭhin. Nu leh paten thil nihphung anga pawm an harsat ṭhin. Inthiamlohna engmah neih a ṭul lo tih hrilh a ṭha. Mahse, mi hring lo nihna a ni a, thil chin loh tur a nih thu fel taka hrilh tur.

Hmeichhe naupangin kum 12/14 an nihin thi an nei a. A tir lamah chuan an hlauthâwng duh viau. Nau pai thei tura an pumpui inpuahchahna a ni a, puitling tura an taksa insiamna a ni tih hrilh a ṭha. Nawm loh phah deuh châng awm mah se, a hlauhawm lo tih hrilh tur. Hmeichhia zawng zawngin thi an nei ṭhin tih hrilh a, thlatin fa an neih hmaa thi an neih ṭhin dante pawh hrilh a ṭha. Tin, fa an neih hnuah thi an nei leh dawn tih pawh hrilh a ṭha.

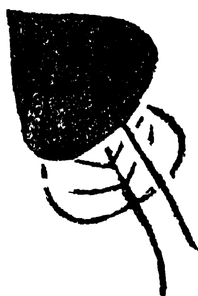
In sa angin inchan la, eng hmanrua nge i hman a, a chhungah eng thilte nge i dah ngaihtuah fo ṭhin ang che. Naupang chu i in sak a ni a, a rilruah chuan thil tam tak i dah a, i thil dah azirin a hlawhtlingin a hlawhchham mai dawn a ni. Naupang enkawl dan dik hi hlawhtlinna thuruk a ni.

Zawhna tangkai : Naupang enkawl dan dikin i fate i enkawl em? I nu leh paten naupang enkawl dan dikin an enkawl che em?

11

HNEHNA NUN

A tawp a tawpah amah ngeiin thu tlukna a siam nge nge thin; Zirna chu zirna a ni mai a, thu tlukna siam nana hmanrua mai a ni

Viktor Frankl.

"Uai, a lo ni reng mai a!" tia inhmuhchhuahna hi hnehna nun lo inṭanna a ni. Hnehna nun hi hring nuna a vâwr tawp a ni. Hnehna nun nei tura piang chhuak vek kan ni a; mahse mi tlemte chauhvin an chang tlat mai.

Kan piang chhuak hi zalen taka piang chhuak kan ni a, mahse kan zalenna chu thupek leh inkaihhruaina avangin dan chep a ni a, a bo lek lek ṭhin a ni Kan zalenna tlemte chauh hmangin kan dam chhung hun kan hmang ta ṭhin a lo ni. Hnehna nun neitute chuan an pianpui zalenna chu an nei leh thei ta tihna a ni.

Nu leh pate bawiah kan tâng phawt a, an thupek leh kaihhruaina chuan kan zalenna a uphlum lek lek ţhin. Nu leh pate bakah kan zalenna tichhetu chu khawtlang inkaihhruainaah te, hnam tihphungah te, dan leh inkaihhruaina dang dangah te tam tak a awm a. Mahse, pianpui zalenna la kir leh turin chungte chu kan doral an ni.

Min phuartu ţhenkhat aţanga inti zalenin mi tam tak chuan hnehna nun nei nia inchhal an ching hle a. An nungchang te, an thiltih ţhenkhatte sima an insiam tharin hnehna nun nei niin an inngai ţhin. Mahse, chu chu mahni inbumna mai a ni a, piantharna chi khat a tih theih ang chu. Hnehna nun nei tur chuan—

Hriatna te,
Mahni thu ngeia thiltihnate leh innelnate hi pathumin neih a ngai a ni.

HRIATNA

Hriatna hian a huam zau thei em em mai. Hun kal tawh te, tun hun leh kan hmabâk hun hriatna hi thil pawimawh tak a ni.

Hnehna nun neitu chuan amah tibuaitu leh bawia tantirtu a hneh a, amah ngeiin thil a ngaithla a, a khawih a, a têm a, a zir a, a chhut chhuak kil kel ţhin. Mi dang sawi dan leh ngaihdan anga pâwng tih mi a ni ve ngai lo.

Leilung leh a chhungа thil awm a hmu a, amah ang bawkа kum hlun lo tur an ni tih a hria a, a hlut thiam em em a ni. A hriat chin leh a hmuh chin chin chu a chenchilh hmak hmak a, a râl thlir ve ngai lo va, a ti der der ve bawk hek lo. A hriat loh leh a hmuh loh pawh amah tibuaitu ni turin a phal ngai lo va, a chenchilh hmiah hmíah tho ţhin a ni.

Lui kamah amah maiin a ding vang vang a, a rilru a pelhê lo. A duh dan têin ngaihdan a siam a, amah maiin thil a zir thei a. Amahin thlifîm a dawng thei a, lungngaihna pawh a tuar thei a ni. Amah chauhva a awm châng leh amah chauhva thil a tih nikhuain a rilru a pelhê ngai lo.

Amah a inhre tlat ţhin. A taksa che vel leh a awmzia a hria a. A zâm leh zâm loh a hria a, a thinrim leh a phûr dan a hre vek a ni. A rilru inhawn dan leh a inkiltawih dan zawng zawng a hre vek ţhin. A duhthusam leh a suangtuahna vâk vel ţhinte chu a zahpui hauh lo va, a hrethiam em em thung a ni.

Mi thusawi awmzia a man zung zung a. An thusawi a ngaichang a, a tawk chauhvin a chhang lêt ţhin. Mi dang nena inkawmnaah inthup nan leh zahzêlah zawhna a zawt daih ngai lo va, thu dangah a peng daih ngai hek lo. Sawi âwm a hria a, sawi dan a hre bawk. Inpawh takin mi dang a kawm ţhin a ni.

A nih ang angin a lang mai ţhin. Mahse, a nihna chu chiang takin a hre thung. A rilru leh a taksa che vel a inkhuangrual a, a boruak milin a khawsa ţhin. A thusawiah a awm a, a chenchilh hmiah hmiah ţhin—

Nui chungin a ang tun tun ve ngai lo,
A hlimawm hle laiin a inhmuam up tlat ngai lo.
Amah a inbum mai mai ngai lo.

Khawi hmuna awm nge a nih a hria a, eng nge a tih a hria a, a chenchilh hmak mai ţhin a ni. Abraham Lincoln-a chuan "Khawia awm nge kan nih a, khawi lam panin nge kan kal kan inhriat chuan kan tih lai chu a nihna tak kan hrethiam a, engtia tih tur nge kan hre thei ţhin a ni," tiin a sawi a. Eric Berne pawhin hriatna hi engkim bul ni hialin a sawi nghe nghe a ni.

MAHNI THU NGEIA THILTIHNA

Mahni rilru puakchhuak ngeia duhthlang a, thiltih hi hnehna nun neiţe zia a ni. Mi dang tih dan angin a pawng tih mai lo. Mi dang zah vang leh hlauh vangin a duh loh angin a ti ngai lo. Ngaihdan zau tak a nei a; chutah chuan thawl takin a khawsa ţhin a ni. Rilru pakhat neiin a thiltih a ti ţur lo va, a boruak milin a rilru pawh a thlak danglam thuai thuai ţhin a ni.

A zalen halh mai. Duh thlangin ama duh dan ang takin a ti a; mawhphurhna a la ngam a. A sulhnu chhuiin a enlet a, awmze nei takin a nung ţhin a ni.

Amahin thu tlûkna fel tak a siam thei. Ama zia a hre chiang a, mahse thu tlkûna siam turin a ziate chuan an tibuai lo. Tihsual chang a awm tih a hria a, a tihsual pawhin a buai lem lo.

Buber-a chuan thu tlûkna siam theih lohna hi sual lailet der niin a sawi a. Mahni thu pawt chat thei lo mi chuan engmah a tipuitling thei lo A buai nuai mai a ni. Mahse, zalenna tel lo chuan thu tlûkna siam a harsa a, chuvangin bawih ata tal chhuah a ṭul hmasa fo. Nu leh pa bawih ata chhuah a, mi dang dang bawih ata chhuah a ngai ṭhin.

Mi tinin chhung lama tur thintu an nei tih a hria a, mahse chhung lama rawn turtu bawiah awm a duh ngai lo A thunun tlat zawk a ni. Tlâkna leilung leh khawsakna hmunin awmzia a nei em em tih zawng a hre meuh mai. Mahse, a awmna apiangah boruak ṭha a siam a, chu chu a tlan ta ṭhin a ni.

Thu tlûkna a siam pawhin ama tana ṭha a buaipui tel ṭhin. A bawhzui a, a thusawi angin a nung, a che, a awm a ni ber

INNELNA

Naupang ze pianpui a ni. Inpawhna ṭha tak, inkawmngeihna duhawm tak leh induhsaktawnnate a huam a, a pawimawh hle a ni a.

Hnehna nun neitu chuan ṭhian ṭha a siam a, nel takin a kawm. Thup leh zep a nei lo va, a rilru a zalen halh ṭhin a ni. Chhuanlam a siam mai mai lo va,

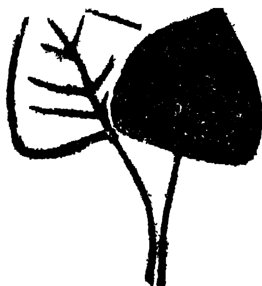
mi dang a hnial vak vak ngai lo va, mi dang a chhawnchhaih vak vak ngai hek lo.

Mi kuta rul kaw zen a ching lo va, mi dang a hek ngai lo. Mi dang a phut ngai lo va, an dinhmun a hriathiampuiin an nihna a hmuhpui a ni. Ama thil tawn tawhte chuan an tibuai ve ngai lo. Chuvangin heng thu hi a sawi ngai lo.

I pa ang maia sual i ni.
I nu ang maia phunchiar i ni
Mi tih theih chu i thei tur a ni.
Ka farnu ang maia mahni thu duh i ni

A thusawi leh a thiltih a piang a chenchilh a, a lem leh a derin a ti ngai lo. A hmabak tur thlirin awmze nei takin engkim a ti ṭhin. Thu tam tak sawi a ngaisang lo va, awmze neia thusawi a ching thung. Tih ṭeuh leh neih ṭeuh aiin awmze neihpui theih chi a ngaihlu a ni.

Zawhna tangkai : Hnehna nun ze pathum zingah khian a eng ber nge i tlakchham ?

12

MI HLAWHTLING

Mı enqmah i zirtir thei lo,
Amah ınhmuchhuak turın i
puı theı chauh a nı

Galileo

MI HLAWHTLING

Mi hlawhtlingte hian theihna kawng hrang hrang an nei ṭhin. Mahse, an thiltihin kawngro a su ber lo va, mumal tak leh awmze nei taka tih hi a pawimawh

zawk a ni. Mi hlawhtling chuan amah a inhre chiang a, a thiltih apiang chu a chenchilh a, awmze nei takin a nung a, a harhvâng hle bawk. A famkim bîk lo tih a hria a, mi dang tlin lohna hrethiamin an nih ang angin a pawm thei ṭhin a ni.

A duh dan ang thlapa awm a tum lem lo va, a tlin tâwk ang angin a khawsa mai ṭhin a ni. A induhin a intivei ngai lo va, mi dang kuta rul kaw zen a ching hek lo. Mi dang tlawn huam a duh ve ngai lo va, tihthinrim lah a duh bawk hek lo. A nih angin a lang mai a, a ṭhusawi leh a thiltih chu a chenchilh hmak hmak ṭhin a ni.

Thaa lan leh that tak tak danglam dan a hria a.
At der leh at tak danglamzia a hria a,
Hre tak anga lan leh hriat tak tak danglam dan a hria a,
Thup tit tet a ching lo va, chapona leh mahni insitna a nei lo va,
Awmze nei takin a nung zawk thin a ni

Mi tin hian hnehna nun neih châng zawng kan nei ṭheuh mai a. Mahse, a hun ṭei zâwng erawh chu a inang lo ṭhin a ni. Mi hlawhting chuan hun rei tak chhung hnehna nun a nei thei ṭhin a ni. Chetsual châng zawng a nei meuh mai; mahse, chengkawl bial a tawlhthlu fo ngai lo a ni. Eng emaw châng phei chuan a hlawhchham ve ṭhin a, mahse a beidawng ve ngai lo va, mahni inrin tawkna a nei tlat ṭhin a ni.

A duh dan ngata ngaihtuahna hman a, a thiam ang tawka thiltih a hlau ve ngai lo. Ngaihdan mai mai

leh a nihna tak a thliar hrang thiam a, hre ber leh thiam ber anga lan a tum ve ngai lo. Mi dang thukhawchang a ngaithla a, an thusawi awmzia a chhut a; mahse amah ngeiin thu tlûkna a siam ṭhin. Mi dang thukhawchang chu a hlutpui thiam em em a, mahse a ngaihdan siam turin chung chuan an tibuai ve ngai lo. Hmanruaah a hmang chauh ṭhin a ni. Mi duh dan leh sawi dan zawmin a khawsa lem lo va, ngaihdan fel tak a nei a; chutiang chuan a nung mai ṭhin a ni.

Mi dang puihna bêisei vangin khawngaih thlala tak maia khawsak a duh ve lo va, a ching hek lo. Ama ro chu a inrelsak mai a, ama chungah thu a nei tlat ṭhin a ni. A chunga thil thleng apiangah mawh a la ngam a, a chunga thu nei turin tumah a remti lo. A chhiatna leh harsat denchhena tute emaw hnuaia kûn a duh lo va, amah leh amah chu a inbuaipui mai zawk thin a ni.

A hun takah engkim a ti chat chat a, a boruak milin a khawsa ṭhin a ni. Tih âwm a ti chat chat a, inhmeh tak maiin engkim a ti a ni ber. Engkim tan hun ruat a ni tih a hre ran a, a rilruah chu chu a vawng ṭhin –

Rik chawrh hun a awm a, dam taka tih hun a awm.
A huhova tih hun a awm a, mahni chauhva tih hun a awm.
Inbeih hun a awm a, inhmangaih hun a awm.
Tah hun awm a, nuih hun a awm

Nawr chiam hun awm a, inhnuhdawh hun a awm.
Sawi hun a awm a, ngawih hun a awm.
Hmanhmawh taka tih hun a awm a, muangchanga tih hun a awm.

A tan chuan hun hi a hlu em em a ni. Chuvangin hun a khawhral mai mai ngai lo. A hun tawng apiang ṭangkai takin a hmang thiam a, a hun hman mek ṭangkai taka a hman laiin a hmabak hun atan a inpuahchah reng a; a hun hman tawhte chu amah fuihtu atan a hmang a, amah zilhtu atan a hmang bawk ṭhin. Tun huna chengin hun kal tawh a hre reng a, mahse chu chuan a tibuai lo, a ṭanpui zawk a ni. Tun huna chen laiin a hmabak hun atan in-buatsaih mah se a hmabak hun tur chuan a tibuai lo, a ṭanpui zawk a ni.

A mizia chiang taka hriain a rilru chhungril pawh fiah takin a hmu tlang vek a. A tlin lohna lai chu hre mah se amah tibuaitu atan a hmang ngai lo. Ngaihdan mumal nei lovin tuilairapin a awm ve ngai lo va, awmze nei takin a nung zawk a ni. A thinrim ve ṭhin tih hriain mi dang an thinrim châng pawhin a hriatthiampui em em a ni. Mi dang a lawmpui thiam a, mi dangin an lawmpui nikhua pawhin a lawm thei em em a ni. Mi dang a hmangaih thiam a, miin an hmangaih pawhin a hlimpui thei ṭhin a ni.

A duh dan ngeiin thil a tithei. Ngaihdan sakhat leh tlang khat chauh neiin zîm têah a inhung ping ve ngai lo. Ngaihdan zau tak a nei a, a horuak milin ngaihdan a siam zung zung ṭhin a ni. A tho-

thang a ṭha a, a hnathawh apiang a tuipui a; infiam nuam a ti a, ei leh in pawh a hlimpui em em ṭhin a ni. Ṭhian kawm nuam a ti a, mi dang zinga awm chu a hlimpui tak meuh a ni. Hmeichhia a nih vangin a lawm a, mipa a nih vangin a lawm bawk. A nihna chu a lungawipui a ni Inthlahrunna nei lovin hlim takin engkim a ti a, mi dang pawh dip lo takin a pawisa thiam em em ṭhin a ni.

A ṭul chuan hlimna pawh a khekkhal thei a, a insum mai ṭhin. A duhzawng tih a hlau ngai lo va, mahse awmze nei ṭakin a ti thung a ni. Ama himna tur leh ṭhatna tur a nih vangin mi dang a rap bet ngai lo va, an ṭhat tlanna a buaipui zawk ṭhin. Hlawhchham turin rilru a siam ve ngai lo va, a ṭha zawngin engkim a thlir ṭhin. A hleihluakin engmah a ti ngai lo va, chintawk neiin a khawsa ṭhin. Khawvelah hian a awm a, inthiarfihlim a tum ngai lo. Harsatna engpawh awm se mawh a la a, mi zawng zawng hamṭhatna tur a buaipui ṭhin a ni. Eng thil pawhin tlakbuak se a ṭangkai theihna ang angin ṭhahnem a ngai em em ṭhin.

13

MI HLAWHCHHAM

Mi hlawhchham chuan mawhphurhna a la ṭha ngam lo va, tuilairapin a awm ṭhin. A naupan lai aṭanga a thil tawnin namen lovin kawngro an su a ni. A mamawh an phuhruk ṭhat loh vang te, ei leh in ṭha a ei phâk loh vang te, chhungkaw inngeihlohna avang te, tihnawmnahna avang te, hun rei tak lungawilohna a tawrh avang te, tuarna rapthlak tak a tawrh avang te.... chhan dang dang vangin hlawhtlingthei lovin a awm ta a tih theih a ni.

Mi dangah a innghat a, mi dang dem a chîng em em a; chhuanlam a siam fo mai ṭhin a ni. A nun a zalen lo va, a buai em em ṭhin. A awmdanah a hlim thei lo va, a lungawi hek lo. A nihnaah a lungawi lo va, a hnathawh a hlimpui thei ṭhin lo a ni. Beisei tur nei lo anga inngaiin a lungngai em em ṭhin. Thih hial a châk châng a awm a, nun a ning hluah hluah ṭhin a ni. Engmah tithei lo anga inngaiin rilru hah takin a khawsa a, hmasawn thei lo anga inngaiin lungngaiin a rûm ṭhin A thlân khur thûk taka laiin thaw ipik zetin a inphûm thin a ni ber mai.

Tun hunah, anung ve ngai lo va, thil kal tawhin a tibuai a, a hmabak hun lo la kal turte chuan namen lovin a delh bet tlat thin a ni. Vanduaina leh vanneihnaa innghatin a che châng hlei thei lo va, amah insitin a indem a, mi dang a dem bawk ṭhin a ni. Chhuanlam a ngah em em mai a--

Nupui dang nei ila zawng.....
Hna dang thawk ila chu........
Ka zirlai kha lo zo ni ila chu.......
Ka hmel ṭha ve se zawng...
Sum leh pai nei tam ngat ila chu . .
Nu leh pa ṭha nei ve ila chuan... .....

A hmabak hun a thlîr a-

Nula hmelṭha tak mai kan tawn fuh hlauh zawngin .. .
Ka inzir puitlin hunah zet chuan .....
Ka fate an hleitlin ve deuh hunah chuan .. ...
Hna ṭha ka hmuh hunah chuan.......
Ka pu a thih hunah meuh chuan... ...

A chhe zawngin a hmabak hun tur a thlîr a—

Ka hna aṭanga min bân hlauh zawngin......
Ka thluak a buai ṭeh chuan le ...
Ka ke a tliah hlauh chuan........
Ka chetsual palh hlauh mai zawngin... ..
An lo huat viau mai chuan . ...

Heng thil tam tak avang hian a buai em em mai a, engmah mumalin a ti hlei thei ṭhin lo a ni. Duhthusam leh mahni insawiṭhaih mai mai, buaiin a hun hlu tak mai chu a chhawr ṭangkai thei ta lo a ni.

Rilru mumal a pu thei lo va,
Awmze neiin a nung thei lo va,
Ngaihdan fumfe a siam thei lo va,
A rilru a zalen lo va,
Lemchang angin a khawsa a,
Engkim a ral thlir a,
A thawiin thil a tithin a ni ber mai.

A awmdan phung chu kham hle mah se a tidanglam ngam lo va, a theihna leh a thiamna ngei ngei pawh a chhawr ṭangkai ta lo a ni. Mi dang a kawm ngeih hlei thei lo va, mite nêl lutuk phei chu a hlau hial ṭhin a ni. Mi dang duh dan leh ngaihdan anga khawsak tumin dinhmun mumal nei lovin a khawsa a ni ber. Tlanchhe chungin engkim a ti a, ti mai mai anga lan a tum chung a awm a; tih der der a chîng. A nih loh ang puiin a lang a, a rilru leh ngaihtuahna buai tak maiah chuan a tawngkhawng tlat ṭhin. Amah leh amah chu a indîp tlat a, mahse mi dang puhin chhuanlam a siam hlauh thung a ni.

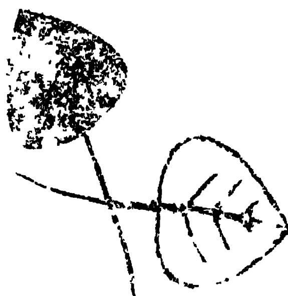
Mi tin hian hlawhtlinna khawp malsawmna kan dawng vek a, hlawhtling tura piang kan ni bawk. Mahse, mi hlawhtling chu khawvelah an tlem em em a ni. Mi tin hi kan danglam avangin mahni ze hlu bîk zawng hmu a, hmang ṭangkai thiam apiang chu an hlawhtling ta ṭhin a ni. Mi tam zawk hlawhtling riau ruau, hlawhchham deuh roh kan ni a. Kawng ṭhenkhata hlawhtling, kawng lehlama hlawhchham kan ni, a tih theih âwm e. Kan dinhmun leh kan chunga thil thleng zawng zawngah hian mi tinin mawh kan phur ṭheuh va, hlawhtlinna leh hlawhchhamna pawh mi tin kova innghat liau liau a ni.

Zawhna tangkai :

Mi hlawhtling nge i nih mi hlawhchham ?

Mi hlawhtling ziaah hian engte nge i tlakchham ?

Mi hlawhchham ziaah hian a engte hi nge i neih ve?

14

MAHNI NIH ANG TAKA NIH

Dr. James Gordon Gilky chuan mahni nih ang anga lan duhna hi history ang maia upa niin a sawi a. Chu chu hringnuna bei tlat niin a ngai a. Kan buaina leh kan harsatna hi mahni nih ang taka kan nih loh vang a ni fo. Angelo Patri chuan lehkhabu 13 lai a ziak a, Newspaper-ah pawh naupang enkawl dan chungchâng thu vawi duai lo a chhuah a. Mi dang nih thlahlel mi chu mi khawngaihthlak tak an ni, tiin a sawi hial a ni.

Filmstar-ho khawsakna hmunpui Hollywood velah khuan mahni nih loh anga lan phet tuma buai an tam em em a ni. An mi ngaihsan takte anga lan tumin an phi ruai a, anmahni nihna hial phatsanin an hmanhlel ṭhin a. Sam Wood-a chu a thi tawh a, a dam lai chuan Hollywood-a Director chhuantawlawl a ni a. Filmstar tharlamte zinga a lu tihaitu ber chu an nih loh anga lan an tum ṭhin hi a ni. An nih ang anga lang mai turin a theihtawp chhuahin hna a thawk ṭhin a. Mahse, ngaihsan an nei a, an ngaih-

sante anga lan tumin namen lovin an inzir leh chiam mai ṭhin. Sam Wood-a chuan, "Chutiang mite chu mipuiin an nei daih tawh a, a dang asin an duh," tiin a zilh thin a ni.

Paul Boynton-a chu Sacony Vacum Oil Company-a Employment Director a ni a, hna diltu sang tam tak an interview ṭhin a. Chu mai bakah "Hna hmuh dan kawng ruk" a buin a siam nghe nghe a. "Hna diltute tihsual rapthlak ber chu an nih loh angin an lang ṭhin a. Interview-tute duhzawnga khawsain an duh dan anga zawhnạ chhan an tum thin a Mahse, a der maia intih chu annin an lo duh si lo" tiin a sawi hial a ni.

Nula pakhat hi zai thiam a chak em em mai a, mahse, a hmelin a zir hlawl lo. Chhe tak mai a ni a, a ha a kuh a; a hmui a kawh luah mai a. New Jersey Night Club-a a zai hmasak ber ṭum chuan a ha kuh thup tumin a zai tha ngam lo va.

A zai ngaithlatute zinga pa pakhat chuan an bân veleh a pan chat mai a. "Ngun takin i zai ka lo ngaithla a, mahse i thiam tehlul nen, i ha i buaipui deuh nin ka hria," a ti a. Nula chu a phu deuh zawk ta mai a. "Ha kuh chu sual em ni? Dan bawhchhiatna em ni?" a tih lai chuan a thin a ṭhawng nasa em em mai a. "Thup reng reng suh. Zak miah lovin zai mai la, i zak lo a ni tih an hriat chuan an ngaisang sawt dawn che a ni. Chu lo rengah ha kuh kha i tan malsawmna a ni ve thei reng asin..." a ti a.

Gas Daley-i chuan a thurâwn chu a pawm a, a zai leh meuh chuan mipuiin an lâwm kher mai. Zaithiam hmingthang tak a nih phah ta a. Cinema-ah leh Radio-ah te pawh chuan an hawlh lawr pawl tak a lo ni ta hial a.

Willian James-a chuan mi pangngai hian kan thluak hi zaa sawm chauh kan hmang ţangkai niin a sawi a. Kan theihna tlemtê chauh hi kan chhawr ţangkai ţhin a. Mahse, mi tin hi khawvela thil thar, duhawm tak mai kan ni. Leilung pian tirh ata tawh nangmah ang chiah chiah tumah an la piang lo va, an piang leh bawk hek lo vang. Mi danglam bik, mi pakhat, anpui reng reng nei lo i ni a, i va han ropui tak em! I va lo rapthlak lulai em!

Chi inthlah chhawng zel chhui mite chuan mihring hi chromosome 48-in a siam an ti a. Chromosome 24 chu nute hnena mi a ni a, chromosome 24 chu pate hnena mi a ni thung a. You and heredity ziaktu Amram Scheinfeld-a chuan chromosome pakhatah hian gene sang tam tak mai a awm a, gene pakhat lek pawhin mihring nun pum pui hi a tidanglam vek thei niin a sawi a. Gene pakhat mai pawhin chuti tak maia thiltihtheihna a neih chuan gene tam tak mai i nei a, i va lo rapthlak tak em?

I lo ropui bêr bêr kher mai. Hlauhawm tak leh rapthlak tak maia siam i lo ni. Mi thiam chhut dan chuan unau mipa leh hmeichhia tlûklehdingâwn 30,00,00,00,00 nei mah la, nangmah ang chiah chiah chu pakhatmah an awm thei lo vang. Chuvangin mi

dang tumah an tum suh—i ang tak tak thei dawn chuang lo.

Dale Carnegie-a chu New York-a a kal hmasak ber ṭumin American Academy of Dramatic Arts-ah zir ve turin a lut a. Lemchang thiam tak mai nih a tum a, lemchang thiam tak maite chu a ngaisang em em mai a. Anmahni anga thiam ve tumin ka tum ṅge ruh sa ruh, tiin a insang phek nasa mai a. Walter Hampden te, Otis Skinner-a te chanchin leh mi dang chanchin zirin namen lovin anmahni anga thiam ve tum chuan a inham buai ta a. Kum thum zet a buaipui hnuin a hlawhchham ta der mai a, a inzahpui hle nghe nghe a ni. Dale Carnegie-a tan chuan Dale Carnegie-a nih mai chu a tawk em em a mi dang tumah a ang tak tak thei dawn lo tih a hmuchhuak ta a.

Kum eng emaw hnu chuan sumdawng mite tan lehkhabu ziak a tum leh ta a. A hma ang bawkın ât a so leh ta chiam mai a. Lehkhabu chi hrang hrang a lakhawm chiam mai a, chung lehkabua ngaihdan ṭhate chu a lâwı khawm ta a. Kum khat el euh a buaipui hnu chuan chhiar tlakin a puitlin thei ta ngang lo va, a ziak sa chu a nuai hlawm tawp a, bawlhhlawh bawmah a paih ta a. A bul a ṭan ṭha leh ta ngat a, ama ngeiin ama hriat leh ama ngaihdan angin a ziak ta a, Shakespeare-a te ang chuan a ziak thiam lo. Mahse, Dale Carnegie-a ang erawh chuan a ziak thiam meuh mai. A lehkhabu chu hralh tla tak leh ṭha tak a ni a, a dang tam tak a ziak leh ta zel a: a hlawhtling ta a ni.

Mahatma Gandhi-a chuan Sap rama lehkha a zir lai chuan Sap anga khawsak tumin theihtâwp a chhuah a. Mahse, a zei mawlh lo. A tlin ve ngang lo. A beih nast poh leh a mualpho nasa a ni mai. Zahpuiawm takin vawi duai lo a khawsa a. A inhmuchhuak ta a; India mi a ni a, Sap anga khawsak tum mah se, Sap ang tak takin a khawsa thei lo tih a hmuchhuak ta a. India mi a ni a, India mi nih mai chu a tih tur a ni tih a hre ta der mai. Tichuan, khawvela mi ropui ber berte zinga an chhuanvawr hial a ni thei ta a ni.

Charlie Chaplain-a chu Filmstar-a a ṭan tirh chuan amah ruaitu chuan German Comedian anga lemchang turin a zirtir a. Mahse, a thiam mawlh lo. A hlawhchham dêr a ni. A nih ang anga langa lemchan a zir tâk hnuah meuh chuan a hlawhtling ta a ni. Mahni nih ang taka kan nih hma loh zawng hlawhtlinna tak tak hi kan hmu thei lo. Mi hlawhtling chanchin kan chhui teng rengin an nih ang taka an nih hma loh zawng an hlawhtling ngai lo.

Kawngpui zau tak i ni loh chuan kawngtum bel tha tak ni la,
Tlang sang tak i nih loh chuan phaizawl rai tha tak ni la,
Thingbuk luih mai i nih lo chuan hnim hring dup mai ni la,
Mupui i nih loh chuan chawngzawng ni la,
Ngharul i nih loh chuan Nghavang ni la........

I nih ang angah chuan a ṭha ber, a mawi ber leh a chhenfakawm ber ni ang che. Mi ropui kan mamawh a; anmahni zuitu kan mamawh bawk. Hna ropui tak thawh tur a awm a, hna tenau tam tak thawh tur a awm. Zirtirtu kan mamawh a ni. Zirlai pawh kan mamawh. Mahni nih ang taka nih hi hlawhtlinna thuruk a ni. Mi dang entawn hi mahni intihhlumna a ni a; nun i duh chuan i nih ang takin ni mai rawh.

15

I NIH ANG TAKIN NI RAWH

Mrs. Edith Allfred, Mount Airy, North California chuan Dale Carnegie-a hnenah lehkha a thawn a—

Ka naupan lai chuan ka zakzumin ka rilru a na sam em em ţhin a. Ka thau em em mai a, ka biang uai ţhuah maite chuan min tithau zual a.

Ka nu chu a tun lai lo hle mai a, incheina pawh hi a ngaihsak ve ngai lo va. Mawi tak maia inchei parh ngat phei chu a ngaithei lo tawp a ni ber mai. "Thawmhnaw tawt ting ţeng i hak chuan i tawn thler mai ang" tiin thawmhnaw tawt hak a phal lo va. Thawmhnaw thawl hnuk min haktir ţhin a.

Ka thau si a, thawmhnaw thawl hnuk mai ka han ha chu ka inhmeh lo em em mai a. Ka inzahpui a, ţhiante zinga awm pawh nuam ka ti lo va. Ţhian kawm ngam lovin ka tawmim ta a. Intihhlimna hmuna ţhiante neua kal pawh ka ngam ve ngai lo va, ka ţhiante zinga ka awm changte pawhin ka rilru a buai ru em em mai a, ka inkiltawih tlat ţhin

a. Dangdai bik riauva inngaihna ka nei a, mi zinga ka awm changte pawhin ka rilru a nuam lo ru em em ţhin.

Ka lian deuh deuh va, pasal ka nei ta a. Pasal ka neih hnu pawh chuan thawmhnaw thawl hnuk mai ka la inbel a. Ka pasalte chhungkua chu puitling tak mai an ni a. An zinga ka awm ve tak avangin anmahni anga puitling taka khawsak ka tum ţhin a. Mahse, ka tlin ve hlawl lo. Ka rilru chu namen lovin a chi-ai a, ka 'thaw a ipik hluah hluah ţhin a ni ber mai.

Hrehawm ka tih em avangin pindanahte ka inkalh-hnan ţhin a. Kawngkâ a rik chângte chuan ka thin a ţhawng a, ka phu zawk zawk ţhin a. Ka nun ka ning a. ka mang a ang hluah hluah mai a. Ka rilru buai dante chu ka pasalin a hriat mawlh ka hlau va. Ka theih ang angin ka inthup hram hram a. Mi zinga ka awm chângte chuan zak lo tak anga lan tumin ka nihna chu thup ka tum hram hram ţhin. Mahse, a ruk tak chuan hahthlak ka tiin ka rilru a buai ru êm êm a ni.

Ka pasala nu chuan ka hriatah he thu hi a sawi a: Ka fate chu anmahni thu ngeia thil tihtir ka ching a, an nih ang anga lang mai turin ka fuih ţhin.. A thu-sawi aţang chuan ka inhmuchhuak ta a. Ka nihna thup tuma ka buai ţhin dan te, ka nih loh anga lan tuma ka buai ţhin dan te, ka nih ang anga ka lan

mai loh ayanga ka rilru lam bu, i dan zawng zawngte chu ka hmuchhuak ta a. Ka thangharh ta hlawl mai.

Ka mizia ka zir zui a, tun hma lama ka dinhmunte ka chhui kîr a. Ka thatna lai leh ka that lohna laite ka hmuchhuak ta a. Ka rawng mawi tihzawng te, ka thawmhnaw duhzâwng te, ka inhmehzawngte chu ka ngaihtuah a, ka duhzâwng chu keima duh dan ang tak mai chuan ka ti ta a. Keima chunga ro inrelin ka nih ang takin ka ni ta a.

Thiante zinga awm nuam ka ti a, mi dang nêl takin ka kâwm thei ta a. Pawl hrang hrangah ka intât lut ta bawk a. A tir lamah chuan pâwl tênauah ka tel phawt a, mawhphurhna min pek chângte chuan ka rilru a zâm a; hrehâwm ka ti em em mai a. Zalen taka nung thei tur chuan hun eng emaw chhung ka inzir a, ka thiltih apiangte chuan min tiphûrin min tihuaisen a. Tunah chuan ka beisei phâk piah lamah ka awm ta dêr mai. Hlawhtlinna thuruk chu ka man ta a, hlimna thuruk chu ka hmu ta a ni. Tunah hian ka lâwmin ka hlim tak meuh meuh a ni.

Ka fate hnenah pawh an chunga thil thleng apiang tâwn ngam turin ka fuih a. "In nih ang takin lang ula, in nih ang takin ni rawh u..." tiin ka fuih thin.

Nu leh pate hian an fate hi an nih ang taka ni thei lo turin an enkawl thei a, nu leh pate bawi atanga chhuah hi hlawhtlinna atan thil tangkai a ni.

Kum 1968 a ni a, Hugh Prather-a chuan a hun pum pui chu lehkhabu ziak nana hman a tum ta a. A nupui chuan zirtîrtu hna a thawk a, a hlawh ringa khawsak a remtih leh remtih loh a zâwt ta chawt mai a. A lo remti a. Kum hnih zet mai chu lehkhabu ziak nan a khawhral a, mahse a lehkhabu ziakte chu chhuah tlak pakhat mah a la ni lo. A diary (ni tin chanchin ziaka) chu a keu nuap nuap a, chumi aṭang chuan lehkhabu ziak a tum leh ta a ni. Lehkhabu chhuahtu nêp tak mai hnenah a thu ziak chu a thawn a, beisei tak leh rilru khingbai tak mai chuan an chhânna chu a nghak rân mai a. Vanneihthlâk tak maiin an lo pawmsak a, an chhuah ta a. Beisei phâk rual lohvin hralh a tla ta phian mai a, hun rei lote chhungin copy maktaduai khat zet an hralh ta a ni A lehkhabu ziak "Notes to myself" chu he thu hian a inṭan a......

Nakin hnu lama ka ropuina tur ngaihthaha—
hnim hring mawi tak leh inte ka thlir a
Ka bu! vela thil ena

boruak hîpa thaw laa
engmah ngaihtuah lova awma
ruah mal tlain in chung a den rik hriaa
ka nupui pawma ka la kuah hle hle zawngin
... ...a lo la tlai lo.

Naktukah min thihsan mai thei a,
Mahse kum li kan awm dun ta. Kum li lai mai.
Naktukah min thihsan ta pawh ni se,
Min bum ni theiin ka ngai lo.
Minit khat lek awmpui tur pawhin kei hian ka phu lo.

Pathian thu thu a ni zawk si a.
Naktukah ka thihsan mai thei.

Tunah mai hian boral ila eng nge ka tih ang le.
Nunna hnuchhawnin thihna ka pawm mai dawn a ni.
Ṭha takin ka nung a — mi tam tak aiin ka ṭha zawk a,
ka dam rei zawk bawk. Tony chu kum 20 a
nihin a ṭhi a. Kum 32 lai mai ka dam ta.
Ni khat dang nung dama awm leh turin
kei hian ka phu hauh lo mai.
Thi tlak ka ni em aw?
Piang chhuak tlakin eng thil nge
maw ka tih chu aw? Thilpek a lo ni reng mai.
Keimah hi keimah ka ni — thil mak tak
zawng a lo ni. Mi ṭhenkhat chu darkar
khat chauh an dam a. Mahse, kei zawng kum 32
lai ka dam ta. Mi tlêm têin thih an châk a.

Tunah hian thih mai pawh ka hnial lo.
Tunah mai hian ka nunna ka hnâwl a.
ka nupui hnen ata ka nunna chu ka thlah ta

Mahse, khua a lo var leh ta reng mai.
Ni khat dang min pek belh leh ta a lo ni.
Hre tur te, hmu tur te, kal tur te, chhiai
tur te, hmangaih tur leh ropui turtein.
Ni khat dang nung damin ka awm leh ta.
Chatuan hmuna liamtate chu ka ngaihtuah vang
vang a.

Vawiina ka tih tur hi ka va thlahlel tak em,
eng dang mah thlakhlelh ka nei lo.
Mahni inphatsanin ka intheh derê duh lo.
Ṭha anga lan duh vangin mi dang tan thil ṭha
ka ti duh lo. Sum leh pai beisei vangin hna
ka thawk duh hek lo. Hnathawh ka duh vangin
hna ka thawk mai zawk a ni.

Vawiin ni hian nung dama awm tumna reng
reng ka nei lo va, nung dama awm hi ka duh
mai zawk a ni.
Ka ṭawngṭai hla chu hei hi a ni : Ka nih ang takin
ka ni a, ka tih chu ka tih a ni.
Ka tih châk zâwng leh ka mamawh chu ka nun
nen a inrem thlap a. Ka duh zawng chu ka tih
lai tih hi a ni a, ka tih loh pui tih duhna reng
ka nei lo. Ka tih chu ka ti a, ka awm ang
angin ka awm a, ka nih tur ang takin ka ni
bawk a ni.

"Ka nih tur ang tak ka ni ang—
Mahse tunah rih chuan ka nih ang tak
ka la ni a, ka tih mêk hi ka chakna
thahrui hmanna tur a ni. Ka theihna
zawng zawng hi vawiin ni atan ka mamawh a.
Vawiin ni hian ka tih âwm tak ka ti a,
ka la tih tur ang erawh chuan ka ti lo."
Ka inhmehzâwng tak ti tur chuan ka nih ang
thlapin ka nung tur a ni.
Pathian chu Mosia hnenah a inlâr a,
he thu hi a sawi : **Keimah hi keimah ka ni.**

Engmah sawi lova i ngawih hian a awmzia
ka hriat loh avangin ka buai riau mai.
I ngawih hian i ning ta emaw, i tui
ta lo emaw, ka hriatpui hauh lohvin ka
lakah ngaihdan i siam emaw a ni thei.
I ṭawng erawh zawngin eng rilru nge
i put ka hre thei a ni.

Mahse, ngawih hian inrin tawkna a kâwk thei.
Inhriatthiamna hmanrua pawh a lo ni thei
reng mai. Ngawih hian kan awm ang anga
inpawmpuina a kâwk thei a, ka nih ang
angin min pawmpui a, i nih ang ang chu ka
pawmpui che a lo ni thei reng mai.
Ngawih hi mi pahnih inkâra inhriatthiam
tawnna a lo ni thei dêr mai. Ṭawngkam hi
ṭhiana insiamna hmanrua mai a ni thei a,
ngawih erawh zawng ṭhian kan nih tawhna
lantirna a ni thei tlat a lo ni......

Keimah hi keimah ka ni a,
tumah dang ka ni lo.

Ka nilru leh ka ngaihtuahna hi ka ta a ni a,
ka hman tur a ni

Ka taksa peng hrang hrangte hi ka ta a ni a,
ka ta a lo ni

Ka chakna leh ka theihna hi ka ta a ni a,
ka hman tur a ni

Ka nunna hi ka nunna a ni a,
ka ta a ni.

Ka finna leh ka thiamna hi ka ta a ni a,
keima hman tur a ni

Ka thil tawn hi keima tawn a ni a,
keimah vang vek a ni.

Ka nih ang takin ka ni a,
Ka nih loh angin ka ni lo.

16

ENGMAHLO ATANGIN

Thutak chu thutak a ni a, rin loh takin thutak a lo ni der mai
—Werner Erhard

Cheese ?
Sazu hian Cheese an duh em em mai a. Bûr ruak eng emaw zat zînga bûr khata cheese i thun chuan sazu chuan a hnim lawr dan dan ang a, cheese awmna bûrah chuan a lût chat ang a; a ei malh malh ang. I dahna bûr ngai hlira cheese i thun chuan sazu chuan bûr dang hnîm lâwr lovin a pan ding nal nal ang a, a ei mai dawn a ni.

Mahse, eng emaw hnuah cheese chu bûr danga i thun chuan zazu chuan cheese awmna a pan laklawh

ang a, bûr dang kal pelin a pan ding nal nal dawn a ni. A awmna i thlak avangin cheese awzâwng chu a hmu lo ang a, a vir that that ang a; a vâk kual ruai mai ang. Bûr chhung maia vak buai lovin bûr kotlângah a vâk chang chang ang a, a vâk lut leh that that mai ang.

Mihring leh sazu danglamna chu eng nge ni ta ang le? Mihring chuan a rinna chu chatuan thlengin a vawng tlut ṭhin. A rinna chu dik na ngaiin dikna chu a lungawipui mai thin a ni Mahse, sazu chuan cheese ci auh a duh a, a awm ṭhinnaah hmu lo mah se a bûr dang enin a zawng hmu thuai ṭhin a ni.

Mihring chu a rinnaa awmin lungawi lovin a tangkhang ta mai mai ṭhin a ni. Rinna dika innghah a duh vangin a rinnaah chuan chatuanin a inphum pil ṭhak mai ṭhin. a ni. Cheese pawh awm lo mah se a awm ṭhinna a nih miau avangin lungawi a tum a, a damchhungin a awmna ngaiah chuan a awm ta a ni.

Cheese a awm chhung chuan a awmna bûra awm chu thil dik a ni a, rinna chu lungawilohna avanga lo piang chhuak mai a ni. A nuna lungawi thlap tan chuan rinna chu thil chuangtlai a ni a. Lungawina neitu chuan a dik leh dik loh rin a mamawh hauh lo a ni. Werner Erhard-a lungawina pindanah chuan lut ve teh reng ang. Dika kan rin hi kan nun nena inhmeh lo a ni chawk. Eng ang tak maw?

Engmah lo atangin a siam a,
Eng emaw atanga siam i tum chuan

i ti danglam lek feng a ni.
Eng emaw siam tur chuan engmah lo
siam phawt a tul a ni.

—Werner Erhard.

Thawmhnaw var haa kawtthlera zi suau suau mai chuan ka mit an la em em mai a. Taxi aṭanga chhuaka ka han thlir chiah chu ka helhhawlh ni berin ka hria Kan awmna tur puan inah chuan "Werner Erhard, est" tih a lo intar kulh mai. Ka zauthau chu ka pen thlâwk duai duai ni berin a lang.

Werner Erhard-a chuan "Engmah lo aṭangin .." tih thupui hmangin thu a sawi dawn a ni. New York's Felt Forum chu mipui 5,000 zet mai chuan ṭhutna hmasa ber aṭanga a hnuhnung ber thlengin an luah khat hmur mai a. San Francisco's Cow Palace-ah pawh a thupui ngai hmang hian Werner-a chuan mipui 11,000 zet hmaah thu a sawi tawh a. Los-Angeles Sports Arena-ah pawh mipui 9,200 hmaah thu a sawi tawh a ni. Mipui an tamin a namen lo kher mai. An lalpa rinawm taka zuia kalkhawm an ang ber a ni.

Chhungkaw hung tak inhmukhawm pawh kan ang rum rum a ni. Inhmu ngai reng reng lote chu unau inbiak taka inbiain kan ri nak nak mai a. Hun rei tak chhung inṭheu hnu inthlahlel em em maia in. hmukhawm ang mai kan ni. Nileng chuan kan inkawm hlim a, mahse mi ṭhenkhatte erawh chu rilru lama vei eng emaw nei tih hriat takin an hlim lo hle a ni. Khawhar tak hmelpu te, lungkham nei ni awm takte an awm bawk a.

Zan dar 7.00 p.m. chiah a ni a, kawngkhar a in-hawng ta a. Ṭhutna hma lam chan tumin ka tlan lut thuai a. Ka hriat ve dan chuan Werner-a'n Japan ram a tlawh thu leh Zen master-ho a kawm chungchang a sawi dawn a ni. Zen-ho ka ngaihsan em avangin ngaihthlak ka chak zek zek mai a, ka nghakhlel tak meuh a ni.

Werner-a phei chu a der pawhin ka la hmu hauh lo va, ka mang lamah pawh ka la hmu ngai lo reng reng a ni. Ka ṭhiannu chuan, "Khawvel pum puia lian ber angin a siam che ang a, engmah lo zingah ropui takin i awm hkûn mai ang," tiin min hrilh a. A sawi zingah heng thute hi ka rilruah a la riak tlat a—"Dam thliam," "Famkim biai," "Awmze thûk tak," "Duhawm hliah hliah," "Mahni inhmuhchhuah-na." Eng ang tak maw tiin a taka hriat mawlh mai ka châk a. Keimah ngeia a tak tak tawnchilh chu ka chak em em a ni.

Kan ṭhu ngawi ṭhup mai a, kan hmaa Werner-a awmna hmun tur thlir chuan nghakhlel tak mai chuan kan thaw dap dap a.

Dar 8:00 p m chiah chiah a ni a, pindan chhung chu an tithim ta ruai mai a Werner-a a lo lang ta. Chhepchher khawn ri leh darbu tum thawm engmah a awm lo Kum 40 mi a ni nain a kum ai chuan a lang naupang a. A mitmeng a fiahin a tî a mâm ṭha hle a ni. Jacket a ha a, kawr var a hma phel a ha a. Pheikhawk dum a bun bawk a. Mipui 5,000 zet chu chawimawina entir nan an ding suau mai a. Werner-a a lo thleng ta.

Fiamthu tel lovin dam thliam maiin a sawi ṭan a. Mahse a thusawi chu ka ngaithla tui thei lawk lo va, eng emaw chhung chu a ṭawngkam leh a thusawi tuipui lovin ka awm a.

"Thinlung takin lawmthu ka hrilh a che u," a ti a. "Zanin atan he hmun hi ka nunna hmun tur dik tak chu a ni. In zinga ka awm hi ka lâwm tak meuh meuh a ni. Marcia (est training buaipuitu zinga mi a ni) hnena ka sawi angin New York hmuna mipui tam tak hmaa kal ka tum a, ka tum ber chu an zinga awm a ni. Tih tum dang engmah neih a ṭul reng reng lo.

"Ka lo kal chhan chu in zinga awm hi a ni," tiin a sawi zawm a. "Keima tan chauhva awm tum ka ni lo va, kei leh nangniho tana awm tum ka ni... In awmna tur hmun siam turin helai hmunah hian kei ka rawn awm ta a ni. In mi buatsaihsakna hmun takah ka awm a, chu chu kan kalkhawm chhan a ni. Keima lamah chuan zanina kan inhmuhkhawmna chu a hlawhtling ta a ni."

Mi rilru a khawih hle a, an phûr ṭan hle mai. Mahse, kei chuan beisei ka neih avangin ka la duh khawp lo em em a ni. Kan inhmuhkhawmna hmun an buatsaih dan te, sum senga kan kalkhawm dan te.... ngaihtuahin hlimpui tur eng emaw tak beisei ka nei a.

"Engmah tih a ngai lo" a tih lai chuan ka ngaihdan a ni lo em em ta mai a, ka lungawi lo kher a ni. "Ka hmangaih che u a, ka hmangaih che u

avangin in hnenah hian ka rawn awm a ni. Chu bakah in awmkhawm theihna tur a nih phah a; chu tak chu tun hun hi a ni.

"Eng emaw chang chuan engmah lo chungchang ka sawi hi mi ṭhenkhat chuan an rilrem thei lo va. Mahse, in awm ang taka awm tur khan engmah tih a ngai lo. Rapthlâk chuan le! Engmah tih zu ngai lo va. In awm anga awm turin engmah tih a ngai lo tih hi hrefiah ula ka duh ber mai."

Zawlnei ropui tak ang hrimin mipui chuan mit tla dawnin an thlir ṭhup mai a. Chilthli uai duaha thlir hmel an pu hliah hliah a ni.

"Thil kalphung pangngaiah chuan kan duhzawng nei turin tih dan kawng kan dap ṭhin. In awmdan apiang kha in awm dan tur a ni. Tun thil pawh hi chutiang tak chu a ni. He hmunah hian in awm a, in-awm tih hre mawlh rawh u; chu chu kan kalkhawm chhan chu a ni."

Engmah tih ngai lo anga a sawi lai leh kan awmna hmun ṭheuhva kan awmzia hre tura a tih lai chuan min rawn ti bîk nin ka ngai a. A chhan ni bera ka hriat chu beisei neia ka la awm cheu vang a ni. Awm tawp mai chu harsa ka ti tak meuh a ni.

"Khawvelah in nung a, nung lo ula zawng in khawvel chu a awm hauh lo vang le. In khawvel chu tam tak mai a ni. Khawvel pum pui chu in awm vanga awm mai a ni. In tan engmah tih a ngai lo-- sawi a ngai lo va, finfiah reng reng a ṭul hek lo...."

Mawl tak angin a lang a, hriat sa ang lek fang a ni. Mipui pungkhawm zozaite chuan an nu leh pate tihlawm an tum ṭhin ngei ang. Ṭhat tumin hausak an tum ṭhinin a rinawm. Mawi taka lan tumin hlim taka nun an tum ṭhin ngei ang. An tan chuan a thusawi chu rinna kawnga pênbona a ni. Mahse, malsawmna a ni. Ka ngaihtuah nawn leh a, ṭha ka ti em em a ni.

A sawi zawm zel a, a thu mal malte chu khawvel an tling hliah hliahin ka hria a. "..Chu chu in thil tawn theih chu a ni. In nih ang anga in nih bâkchham in nuna in thil tawn tur engmah reng a awm lo. Chumi aṭang chuan in nuna in thil tawn dang zawng zawng chu a lo awm a ni .."

Inkungkaihna chungchâng a sawi a. ".. In nung. Chu chu ka thil tawn a ni. Ka nun avangin in nung a, kan nung tlâng ta a ni. Nung tlâng turin engmah tih a ngai lo Awmze neia awmkhawm turin engmah tih a ṭul hek lo, kan awmkhawm mai a ni...."

Japan ram a fan chungchang sawiin nunnaa awmdan a sawi leh ta a. "Zen master leh puithiam pasarih ka hmu a. Hawihhawm takin kan inbe lûmlâm a, eng mi nge ka nih finfiah an tum ta a. Chu chu an tihdan phung ve rêng niin min hrilh a.

"Zen master chuan thingpui inna no ruak pakhat a phawrh a, a pangah chuan thil mak pui pui a inziak ṭial biai buai mai a, 'He noah hian a eng lai hi nge pawimawh ber?' tiin min zawt ta a. No chu ka la a, ka thlêk vat vat a, anniho chu an inbe nak nak

a. A châng chuan hlim em emin an nui hawk hawk a, a châng chuan lungngai tak hmel an pu a. Eng emaw chhung ka thlek hnu chuan, 'A chhunga boruak awmna hmun ruak hi' tiin ka chhang ta a. Ka chhanna chu dik an tiin an lawm em em mai a, ṭhian ṭha tak maiah kan insiam phah ta a ni..."

He thu hi Werner Erhard-a buatsaih est training chhimtu pakhat ziak a ni. Werner Erhard-a sawi dan chuan est hi chu minit 60 chhunga mihring inhmuhchhuahna hmanrua a ni. Lungawina famkim neihna hmanrua a ni a, kawng danga sawifiahna chu— awmzia a nei lo. Nuna tawnchilh thil a ni a, mimal tinten an nun an tawnchilh thil a ni. Est hmuchhuaktu, Werner Erhard-a chuan engmah lo aṭanga tam taka nun chungchang a uar em em a ni. Thingpui inna no chhunga boruak awmna hmun ruak chu a pawimawh ber niin a sawi a, chu hmun ruak chu awm lo se thingpui in nan a hmantlak hauh lo vang. Chutiang bawk chuan engmah lova insiam phawt chu inhmuhchhuahna thûk tak leh ṭha ber niin a ngai a ni.

Est training centre-ah chuan sazu an zim a ni ber mai a. An sawi dan chuan engmah lo hi a awm hlûn mai a, engmah lo man tum chuan an zim ta lui lui mai a ni.

"I buaina leh harsatna zawng zawng kha chung lepsê vek la, engmah lo man rawh," tiin a rawn au chhuak lauh mai a. "Engmah lo man tur chuan i nih ang ang kha man mai tur a ni. I awmdan ang ang kha

man rawh," tiin a tuihnih leh hlek a. Mipui pungkhawm chuan an ngaithla ţhup mai a, pindan chhung chu a reh tlawk tlawk ta mai a. "Vawiin ni hi man la, hmang nghal rawh," tiin thunei aw tak mai hian a rawn tileh a. "Hring nun awmzia chu— ni chu ni a ni a, ni lo chu ni lo a ni," tiin a sawi zawm a.

Pindan chhung chu a reh vung vung ta mai a. Eng emaw hnuah chuan pa pakhat a rawn ding chhuak a. Eng thu tak sawi ang maw tiin ka lo thlir a. Eng emaw hnu chuan, "Ka la man lo," a ti ta lauh mai a.

Training huaihawttu zinga pakhat chuan, "A ţha. Engmah man tur a awm lo rêng a ni. I man ta chiah mai," tiin a rawn chhang a.

Sam buang ther thawr, nula hmel duhawm tak mai chu ka hma lawkah a ding chhuak a, "I sawi ang a nih chuan engati nge heta kan kalkhawm?" tiin a zawt a. Training huaihawttute zinga pakhat chuan, "Chhan bik neiin kan kalkhawm lo reng a ni" tiin dam thliam hian a chhang a. Pindan chhunga mipui pungkhawm chu an phun mur mur a, a ţhen chu an insehruh ţeuh va, ţhenkhatte chu a nui sang hlawm a.

Mipui phun mur mur a reh tak hnu chuan tlangval pakhat a rawn ding chhuak a, "Ka man ta. Ka awmdan ang ang chu ka man ta," a ti a, Training huaihawttute zinga pakhat chuan, "I man chiah mai," tiin a rawn chhang leh ta a.

An thiltih dan chu awmze nei lo leh inbumna mai mai niin ka ngai a, ka tâwt up up ta mai a. Engmah lo maw? Inbumna mai mai a ni," tiin ka ṭawng chhuak ve ta a. "A ṭha. I man ta," min rawn ti zui leh ta a. Chutah zet chuan ka thinrim chu ka insum hlei thei lo a ni ber mai. "Engti dana man nge ka nih chai? Mi tam tak an inhmuhchhuah hnu pawhin kei chu ka la tawt up up a ni," tiin thinrim ṭeuh mai chuan ka chhang a.

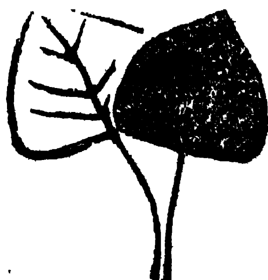
Training huaihawttute zinga pakhat chuan, "Chu chu i ngaihdan a ni chiah mai. I man ta zu nia," a rawn tileh ta a. A chhan sawi thiam rual a ni lo. Ka man ta der mai a, ka harh ta huai mai. Ka nih ang tak innihchilhin ka inhmuchhuak a, ka harh ta der mai.

Mahni nih ang taka nih ngam a ngai a. Engmah tih a ngai lo va, chhuanlam siam a ngai lo va, innihchilh mai hi hlawhtlinna thuruk a lo ni. Werner Erhard-a lungawina pindana lût tur chuan mahni nih ang taka nih a tawk mai. Engmah tih a ngai lo va; tum a ngai lo va, buaipui tur reng reng a awm hek lo.

17

ENG MI NGE MAW KA NIH LE?

Ka tum chuan ka la ti lo va,
Ka zawn chuan ka la hmu lo va:
Ka buaipui chuan ka la buai a ni.

Mi dang nêl theih lohva ka khawsak hian
mi dang ka nêl theih loh vang zawk a lo ni.
Ka taksa che velte hi ka chhung lam nun a taka
lo lang chhuak a ni a,
Ka thawmhnaw inbelte hi hmuh theiha ka rilru
ka pho chhuahna a ni a;
Ka ngawih leh ka ṭawng hian awmzia an nei
ve ve a,
Ka mitmengte pawh hian ka rilru an lênpui ṭhin.

Thil tam tak thlahlela ka buai hian ka nun ruak
chhûnkhah tumin ka buai a lo ni.
Ka buaipui a len a, a hı âwl dan a zirin ka nun
ruak a zauvin a thûk mai a nı.
Ka duhâm dante hi kan nun ruah dan tehfung
mai a ni a,
Ka buaipuite hian min tibuai ţhin a lo ni.

Engte nge maw ka thlâkhlelh ţhin le?
Sum leh pai leh dinhmun ţha te, thiamna leh
hamţhatna te... hi a lo ni
Mahse, heng thil zawng zawngte hian lungawına
min thlen thei lo va, min tibuaitu mai an lo ni
Ka nih ang taka ka nih hma loh zawng ka
nun hian awmzia a neı lo va. ka neih leh ka
neih lohte hi min tibuaitu mai an ni

Intiamkam ka chîn hian keimah leh keımah ka
inphuarbet thin.
Mi dang rinchhana ka nun hian keimah leh kei-
mah ka inphatsan a, mi dang sawisel ka chin
phah bawk thın

Ka rilru chak tâwk lovin ka hriat rengna tha
tawk lo mah se, taima taka engkım ka tih
a, engkim chhinchhiah thlip thlep ka chın zawng-
in ka ngaihtuah awm lem lo ve.

Ka mit ţha tâwk lovin lehkha chhiar tam thei
lo mah ıla, ka chhiar chhun ka hriata ka chhawr
ţangkai zawngın, rual zawng ka ban ve ngeı ang.

Malsawmna ka chunga a lo thlen a, Pathian malsawmnaa ka ngaih a; harsatnain min tlakbuaka Pathian ka dem si chuan, ka biak Pathian chu keima hamthatna mai mai a lo ni. Pathian a awm lo ti mah ila, awm lova chu Pathian a nih si chuan Pathian zawng a awm ngei mai.

Min siamtu chu Lalpa a ni a, a kutchhuak mai ka ni, amah vanga awm ka ni a; keimah vanga awm a ni.
Awm lo ila ka tan a awm bik lo tur.

A hun takah ka piang a, ka dam chhung nîte hi ka nunna hmanna tur dik tak a ni.
Ka thil tawnte hi ka tawn tur tak a ni a, ka nih nih ka ni a, keimah vang a ni.

18

KRISTAAH

"Kei hi kawng leh thutak leh nunna ka ni......" **Lal Isua Krista**

Hlawhtlinna thuruk chu kawng hrang hrangin kan chhui a, a khaikhawmna ṭha ber chu nihchilh, tawnchilh niin a lang. Gautama Buddha chuan, "Ṭhatna hian ṭhatna a hring a, sualna hian sualna a hring" tih thu hi a nunin a tawnchilh a, a zirtirna pawh he

thu-ah hian a innghat a. Mahavira chuan, "Chhandamna chu nangmahah a awm," tih thu a tlangaupui a. Amah ngei inhmuchhuaka a inchhandam vanga awmze neia he thu hi sawi thei a ni. Zoroaster-a chuan Zabalan tlâng panga pûk kotlanga a awm laiin ni tla tur a thlir vang vang a. Thim leh êng, chhun leh zan inthen dan a nun ngeiin a tawnchilh a A zirtirna pawh 'ni chu ni, ni lo chu ni lo' tih ang deuh bawkin sual leh ṭhaa khawvel mite khawsak dan chungchang a ni. Lao Tze-a chuan Tao-a awm reng chu hlawhtlinna thuruk niin a sawi a. Tao-a awm reng mi chuan theih loh engmah nei lo hiala rinna a nei nghe nghe a ni. Confucius-a hlawhtlinna thuruk chu hmangaihna a ni a, a awmzia chu kan thiltih kan chenchilha tui taka kan tih theihna hi a ni. Hugh Prather-a chuan amah a innihchilh a, a thiltih a nihchilh thei bawk a. Chu chu hlawhtlinna thuruk niin a sawi a. Werner Erhard-a pawhin amah ngei innihchilhin hlawhtlinna thuruk a chhar a. Hlawhtlinna thuruk chu nihchilh emaw, tawnchilh emaw a ni.

Mahse, kan innghahna azirin kan hlawhtlinna thuruk chuan awmzia a nei hlei em em a ni. Mahni nih ang taka nih hi Pathian min siam chhan tak niin a lang a. Chuvangin mahni nih ang taka ni theite chuan an dam chhungin hlawhtlinna thuruk an man a ni. Mahni nih ang taka nih hian sakhuana a keng tel lo va, hlawhtlinna ziktluak a ni thei ang em ? Khawvel nam hmun tina mi chengte chanchin kan chhui chuan sakhaw nei lo reng reng an awm lo. Sakhua-

na tel lo hlawhtlinna chu dam chhung atan mai a ni a, thih hnua hlawhtlinna erawh chu a tel ve lo. Keini Kristiante hian Lal Isua thihnaa thi a, a thawh lehnaa tho lehin Lal Isua Krista kan nihchilh thei a. Chu tak chu chhandamna, piantharna dik chu a ni. Kristiante hlawhtlinna thuruk chu Lal Isua Krista a ni Lal Isua Krista chauh hi hlawhtlinna thuruk a ni.

Kristian zinga harsatna awm ta chu Lal Isua Kristaa awm reng harsa kan tih vang hi a ni. Rinnaa awm reng hlei thei lova kan awm avang hian kan khawvel nun a hichawm thin. Lal Isua'n, "Keimaha'n awm reng rawh u." a tih anga amaha kan awm reng chuan engti kawng pawhin mi hlawhtling kan ni. Pathian pal hata mi nung pathum, inrem taka awm kan zawm theihna chu Lal Isua Kristaa awm reng hi a ni a. Lal Isua Kristaa awm chu keimahna ze pathum, inzui buai reng mai inrem taka an awm theihna a ni Lal Isua Kristaa awm rengte chu an nih ang ta'kin an ni lo thei lo va, mi hlawhtling ziktluak an ni thin. Mahni nih ang taka ni a, mahni inchhandamtu chuan a damchhunga hlawhtlinna thuruk a man a, chatuana nunna erawh chu a nei lo a ni. Lal Isua Krista nihchilh a, tawnchilh a, Amaha awm reng chungin keimahni kan innihchilh thei a. Lal Isua nena inzawm chung hian thil dang tam tak kan nihchilh thei a Chuvangin, Lal Isua Kristaa hlawhtlinna thuruk chu kan dam chhung atan leh kan thih hnua hlawhtlinna atan hlawhtlinna ziktluak a ni.

19

ENGTIN NGE KAN MAN ANG?

Kan nih ang takin kan ni lo tih pawh hre hlei thei lo khawpin kan nih anga ni lovin kan khawsa ţhang a. Buai reng rengin kan nun kan hmang a, buai buai tur nia inngaihna hial kan nei hlawm a. Kan nihna tur leh kan awmdan tur dik tak pawh hre hlei thei lovin kan khawlo zo ta a ni ber mai. Hei hi Pathian ânchhia, kan sawi fo ţhin hi niin a lang.

Beisei ţhang, tum chiam ţhin leh buaipui ngah tak mai kan ni a. Mahse, hlawhtlinna thuruk chu nihchilh leh tawnchilh a ni a. Beiseina piah, tumna reng reng awm lohna leh buaina piaha awm a ni tlat mai a, a ngaihna hriatthiam harsa kan ti em em a ni. Mi ropui tak takte hlawhtlinna thuruk man dan kan chhui chuan thil pakhat chhinchhiah tlak tak mai a awm a. An nih loh ang puia namen lova nih tumin ât an so chiam chiam mai a, a tawp a tawpah an intawng harh hlawl ţhin. "E heu, a lo ni reng mai a!" tiin hlawhtlinna thuruk an man ţhin a ni.

Nihchilh leh tawnchilh chuan mahni inphatna a keng tel ţhin a. Electric hmui hi a inzawm ngheh ţhat loh chuan a êng thei lo emaw a kang hluah emaw a ni ţhin. A inzawm tur taka nghet taka a inzawm a ngai a, a inzawm lo tui a inzawm hlauh chuan a kang vak mai ţhin. Hetiang bawk hian kan nihchilh tur tak, thil ţha kan nihchilh a ngai a A hminga thiltih liam lu im te, tih der derte hi sim a ngai a. Ni chu ni, ni lo chu ni lo ..a ni mai tur a ni Hetianga tihhei tur hian mahni inphat a ngaih avangin kan tlin lo a ni ber.

Engmah lova insiam ngam khawpa mahni inphat a ţul a, mahse kan inngai hian bêi bêr em mai a; kan tlin ngang lo a ni. Hlawhtlinna thuruk man harsa kan tihna bei chu kan nunphung tihdanglam kan ngaih loh vang a ni a. Tumna neia khawsa ţhang, beiseina nena thiltu ţhang leh eng eng emaw buaipui ţhang kan nih avang hian nihchilh tawp mai chu a namai lo em mai a, kan tlin lo a ni. Engmah tih tumna pawh nei lova tih te, buaipui hauh lova tih mai te, beiscina reng reng nei lova tihte chu harsa kan ti a ni. Mahni nih ang taka nih mai chu a ho lutuk a, kan tlin lo a ni ber. Hlawhtlinna thuruk man dan chu man mai hi a ni. I duh chuan man mai la, i duh loh chuan chhuanlam tam tak siamin man lo mai ang che.

Thuhriltu pakhat pawhin uar tak maiin zu ţhat lohzia a sawi a. Bur pahnih a phawrh a, pakhatah chuan tui thianghlim a awm a, pakhat zawkah thung chuan zu a awm a. Tui thianghlim awmna burah chuan chang-

pât a dah a, changpât chu a let bat bat a; a kotlang lamah te chuan a tleng vel a. Zu dahna burah chuan changpat chu a dah leh a, chawplehchilhin a sawm ta vek mai a. Thuhriltu chuan, "Khai le, eng nge a zirtir ni ta ang le ?" tiin a thu ngaithlatute chu a zawt a. Tlar hmasa lama mi pakhat chuan fiah fahran hian, "Zu in mi chuan changpat an pai thei lo tih min zirtir," a rawn ti ta lauh mai a. Hetiang deuh bawk hian Hlawhtlinna Thuruk bu pawh hian mi chi hrang hrang zingah awmze hran a nei ve ngei ang

I ngaihdan chu nangma siam, nangma ta a ni a. I awm dan pawh i duh dan bawk a ni. I awm dan tidanglam turin phalna lak a ṭul lo va, i thu a ni zawk. I awm dan leh i rilru chu i ta a ni a, tidanglam turin zalenna i nei a, tidanglam lo thei i ni bawk. I rilru leh i awm dan i thunun loh chuan i zalenna leh i thuneihna hnâwlin mi dang bawiah i insiam ṭhin a ni. I lungngaihna leh i manganna te, i hlim leh lawmnate chu nangmaha chhuak a ni a, nangmah vang a ni. Mahse a mawh phurh ngam loh vangin midang kan puh fo. Mi chunga kan lungawi loh chang chuan miin min tilungawi lo niin kan ngai a. Mi chunga kan thinrim pawhin miin min tithinrim niin kan hre ṭhin. Chhuanlam hi damna a ni lo va, inbumna leh lemchanna mai a ni zawk. Chuvangin hlawhtlinna thuruk man chungchang thuah hian kan duhthlanna ṭheuh zalen taka hman a ṭulin a pawimawh tak meuh a ni.

"I ngaihdan sawhsawn la, khawvel tharah i cheng a ni mai."

Lehkhabu Rawnte

1. **A layman's Guide to Psychiatry and Psychoanalysis**
   — Eric Berne, M D

2. **How to enjoy your life and your job**
   — Dale Carnegie

3. **Notes to myself (My struggle to become a person)**
   — Hugh Prather

4. **EST**
   — Adelaide Bry

5. **Children : How to manage them**
   — C Northcote Parkinson
   M.K. Rustomji
   S Pavri

6. **Business is people**
   — C Northcote Parkinson
   M.K. Rustomji

7. **Born to win**
   — Muriel James, Ed. D , and
   Dorothy Jongeward, Ph. D.

8. **I'm ok—You're ok**
   — Thomas A Harris, M.D.

9. **How the great religions began**
   — Joseph Gaer

★ *Author's emperical research.*

By the same author

1. Lalberte Lalber, Lalzahabar
   (Vanawia leh a pawlte)
2. Lalpa Kohhran Thar
   Khuangtuaha pawl, Chana pawl
3. Sakhaw hrang hrang lo pian chhuah dan
4. Bombay Inleng (Bombay Fantasies)
5. Naupang Enkawl Dan
6. Sumdawnna hlawk ber
7. Ka tla fai ta
   (Bethel harhna leh a behbawm)

Printed at Lengchhawn Press C—2000/1991

I ngaihdan sawhsawn la, khawvel tharah i cheng a ni mai.

He lehkhabu HLAWHTLINNA THURUK hi lehkhabu tha leh chhiar nuam tak a ni a. A chhiar tawh chuan chhiar chhuah loh theih loh khawpa thu in-la-mar tha leh ngaihnawm nim ka hria. Mizote hian chhiar vek thei ila chu chawp-leh-chilhin kan society hian hma a sawn ngei ang. Kan chhiar hmaa a nachang kan hriat loh, mi tifing thei thu tha leh beng-varthlak hlira khat a ni.

Upa K Lalhmingliana
General Secretary,
Mizoram Kristian Thalai Pawl

HLAWHTLINA THURUK lehkhabuah hian khawvel zau zawka mi dang fak tlak leh philosopher-te thu leh hla atanga la chhuakin kan hring nun peng hrang hrangah hian zirtirna thutak pai leh awmze nei fun kim zo taka ziak a ni. Lehlin pawh ni lo, Mizo irawm atang ngata phuh chhuah, Mizo thangthar zelte tana zirtirna nei leh kan mizia rema her rem si hnaih kutchhuak lehkhabu Pu V.L. Zaikima M.A. ziak hi a thiltihlawt a ni. He lehkhabu hian mi tin a huap avangin a chhiar apiangin an fak mawlh ang.

Lalnghakliana
Editor, HRIATNA

PRINTED AT LENGCHHAWN PRESS